

باسمه تعالی

مصوبه ۶۳۸ مورخ ۱۳۸۸/۷/۲۴

کلیات و برنامه رشته تاریخ اسلام (سطح سه، ویژه خواهران)

ماده ۱. عنوان:

عنوان رشته، سطح سه «تاریخ اسلام» (خواهران) است.

ماده ۲. تعریف:

سطح سه «تاریخ اسلام»، پس از سطح دو (دوره عمومی) آغاز می‌گردد. دانش پژوهان در این دوره، ضمن شناخت وقایع دوران جاهلیت، صدر اسلام، دوران ائمه (علیهم السلام) و سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیهم السلام)، توان تحلیل و بررسی، تدریس و پاسخ‌گویی به نیازهای رایج در این زمینه‌ها را کسب می‌کنند و پس از احراز توان علمی، با ارائه پایان‌نامه، موفق به دریافت دانش‌نامه این رشته می‌شوند.

ماده ۳. اهداف (شناختی، تربیتی-اخلاقی و مهارتی):

اهداف این رشته، عبارت است از:

۱. تعمیق شناخت نسبت به مبانی اعتقادی
۲. تبیین علمی تاریخ و سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیهم السلام)
۳. بررسی و تحلیل نقش مکتب اهل بیت (علیهم السلام) در تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی
۴. تربیت افراد توانمند در زمینه‌های آموزشی، پژوهشی و تبلیغی در حوزه تاریخ اسلام
۵. بررسی و نقد تاریخ خلافت و دولتهای حاکم بر جهان اسلام و تطور آن
۶. ایجاد توان پاسخ‌گویی به پرسشها و نیازهای جامعه در مورد مسائل تاریخ اسلام
۷. ایجاد توان بهره‌گیری از متون و منابع تاریخ اسلام، تحلیل و نقد آن

۸. آشنایی با تاریخ جنبشها، فرق و مذاهب اسلامی

۹. شناخت تاریخ‌نگاری در اسلام

۱۰. آشنایی با مسائل فلسفه تاریخ

۱۱. تربیت طلاب مستعد جهت ورود به سطح چهار رشته تاریخ

ماده ۴. سیاستها:

سیاستهای اجرای این رشته، عبارت است از:

۱. تکیه بر آموزش مسائل اساسی و محورهای مهم تاریخ اسلام، با توجه به مبانی اعتقادی

۲. تأکید بر استفاده از منابع دست اول و مهم تاریخ اسلام

۳. تلاش برای تبیین و نهادینه سازی معارف اهل‌بیت (ع)

ماده ۵. ضرورت:

ضرورت ایجاد این رشته، عبارت است از:

۱. تأکید اسلام بر مطالعه تاریخ و سرگذشت پیشینیان

۲. تأثیر مباحث تاریخی بر فهم دقیق برخی از علوم اسلامی

۳. کشف و تبیین علمی سیره پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) به عنوان بهترین الگوهای کامل، با هدف انطباق فرهنگ جامعه بر آن

۴. لزوم پاسخ‌گویی به شبهات مطرح شده از جانب گروه‌های مختلف به ویژه مخالفان اهل‌بیت (ع)

۵. ضرورت رفع خلأ موجود در حوزه تاریخ اسلام و اهل‌بیت (ع) به ویژه در جامعه زنان

ماده ۶. نظام آموزشی:

نظام آموزشی این رشته، به صورت نیم سالی واحدی، حضوری و ناپیوسته است.

ماده ۷. شرایط کلی پذیرش:

۱. احراز صلاحیتهای اخلاقی و عمومی، بر اساس آیین نامه های مصوب

۲. دارا بودن مدرک علمی سطح دو

۳. قبولی در آزمون ورودی و مصاحبه علمی

۴. داوطلبان ورود به این رشته، خواهان هستند.

ماده ۸. عناوین و مشخصات کلی دروس:

عناوین و تعداد واحدهای درسی، به شرح زیر است:

ردیف	عنوان	تعداد واحد
۱	دروس عمومی	۳۰
۲	دروس تخصصی	۷۲
	تعداد کل واحدها	۱۰۲

ماده ۹. عناوین و مشخصات تفصیلی دروس:

۱. دروس عمومی:

اهداف آموزشی	تعداد واحد	عناوین دروس	ردیف
شناخت استدلالی مسائل مهم فقه و آشنایی با روشهای استدلال فقهی	۱۲	فقه ۱، ۲، ۳ و ۴	۱
شناخت مباحث مهم اصولی	۸	اصول فقه ۱، ۲، ۳ و ۴	۲
تفسیر آیات مرتبط با حوادث صدر اسلام	۴	تفسیر قرآن ۱ و ۲	۳
تبیین استدلالی امامت و ولایت و مباحثی مانند انتظار، تقیه، بداء، رجعت،	۴	عقاید خاص شیعه ۱ و ۲	۴

شفاعت و توسل	۲	
تقویت توان تشخیص و به کارگیری قواعد صرف و نحو	۲	۵ تجزیه و ترکیب
	۳۰	جمع واحدها

۲. دروس تخصصی:

اهداف	تعداد واحد	نام درس	ردیف
شناخت کلیات تاریخ جهان، اقوام، فرهنگها و تمدنها، با تأکید بر تاریخ اروپا	۲	کلیات تاریخ جهان	۱
بررسی وضعیت دینی، فرهنگی و اجتماعی جهان (جزیره العرب، ایران، مصر، روم، هند) در آستانه بعثت	۲	جهان در آستانه بعثت	۲
بررسی و نقد گزارشهای مربوط به حوادث مهم تاریخ پیامبر اکرم (ص)	۲	تاریخ رسول خدا (ص) [۱]	۳
شناخت مفهوم و ویژگی های حرکت، عوامل تحولات تاریخی، مسیر و هدف تاریخ	۲	فلسفه تاریخ	۴
شناخت اصول و قواعد حاکم بر تاریخ، از دیدگاه قرآن و روایات	۲	سنتهای تاریخی در قرآن و روایات	۵
شناخت منابع تاریخ اسلام و تبیین جایگاه علم تاریخ و سیر تحول آن نزد مسلمانان و تأثیر قرآن و سنت بر این علم، و بررسی مکاتب مهم تاریخ نگاری	۳	مآخذشناسی تاریخ اسلام و تاریخ نگاری در اسلام	۶
بررسی سقیفه، چگونگی حاکمیت خلفای سه گانه و عملکرد آنها	۲	تاریخ خلفاء	۷
بررسی حوادث مهم زندگی حضرت زهراء (س) و امیرالمؤمنین (ع)، به ویژه دوران امامت و حکومت آن حضرت	۳	تاریخ اهل البیت (ع) ۱	۸
بررسی حوادث مهم زندگی امام حسن، امام حسین و امام سجاد (علیهم السلام)	۲	تاریخ اهل البیت (ع) ۲	۹
بررسی حوادث مهم زندگی امام باقر، امام صادق و امام	۲	تاریخ اهل البیت (ع) ۳	۱۰

کاظم (علیهم السلام)			
بررسی حوادث مهم زندگی امام رضا تا پایان زندگی امام حسن عسکری (علیهم السلام)	۲	تاریخ اهل البیت (ع) ۴	۱۱
بررسی حوادث مهم دوران غیبت صغری	۲	تاریخ عصر غیبت	۱۲
بررسی چگونگی پیدایش و سیر تطور تشیع، فرق مهم تشیع و دولتهای مهم شیعی از آغاز تا کنون	۳	تاریخ تشیع	۱۳
تبیین موضوعی سیره پیامبر اکرم (ص) و معصومین (علیهم السلام) در ابعاد گوناگون	۳	سیره رسول خدا و اهل البیت (علیهم السلام) ۱ و ۲	۱۴
بررسی ظهور و سقوط امویان و تبیین مواضع ائمه (علیهم السلام) در این دوره	۲	تاریخ امویان	۱۵
بررسی ظهور و سقوط عباسیان و حکومتهای مهم این دوره و تبیین مواضع ائمه (علیهم السلام)	۲	تاریخ عباسیان	۱۶
بررسی ظهور و سقوط حکومت عثمانی و تقابل آنها با حکومت صفویه	۲	تاریخ عثمانی	۱۷
بررسی چگونگی ورود اسلام به ایران و تحولات مهم ایران از عصر ایل خانان تا انقلاب اسلامی	۳	اسلام در ایران	۱۸
بررسی تحولات مهم ایران از مشروطیت تا کنون	۴	تاریخ انقلاب اسلامی ۱ و ۲	۱۹
بررسی چگونگی ورود اسلام به مصر و شام و شناخت دولتهای اسلامی این مناطق و حوادث مهم این دوران	۱	اسلام در مصر و شام	۲۰
بررسی چگونگی ورود اسلام به مغرب و اندلس و شناخت دولتهای اسلامی این مناطق و حوادث مهم این دوران	۱	اسلام در مغرب و اندلس	۲۱
بررسی چگونگی ورود و گسترش اسلام و تشیع در این منطقه و شناخت دولتهای اسلامی و شیعی این منطقه و حوادث مهم این دوران	۱	اسلام در هند و آسیای میانه	۲۲
ایجاد توان بهره گیری از متون تاریخی کهن به زبان عربی	۲	متون تخصصی (عربی)	۲۳

۲۴	وضع کنونی جهان اسلام	۲	شناخت حوادث مهم و نقاط قوت و ضعف جهان اسلام در عصر حاضر، با توجه به استعمار جدید
۲۵	جنبشهای فکری و دینی معاصر	۲	شناخت جنبشهای اسلامی و شیعی در صد سال اخیر و بررسی آثار آنها
۲۶	جغرافیای تاریخی جهان اسلام	۱	شناخت سیر پیشرفت و گسترش جهان اسلام و تقسیمات سرزمینهای اسلامی
۲۷	کلیات تاریخ تمدن اسلامی	۲	بررسی تاریخ تمدن اسلامی و ابعاد آن
۲۸	مستشرقان و تاریخ اسلام	۲	شناخت ماهیت استشراق و مکاتب آن و نقد و بررسی مهم‌ترین شبهات خاورشناسان درباره تاریخ اسلام
۲۹	همایش و کارورزی	۱	کسب مهارتهای لازم در انجام دادن پژوهشهای تاریخی و ارائه نتایج آن
۳۰	عربی معاصر	۲	ایجاد توان بهره‌گیری از متون تاریخی به عربی جدید
۳۱	روش تحقیق پیشرفته	۲	آشنایی با روشهای مختلف پژوهش تاریخی و کیفیت بهره‌برداری از منابع به صورت کارگاهی
۳۲	زبان انگلیسی ۱ و ۲	۴	ایجاد توان بهره‌گیری از متون تاریخی به زبان انگلیسی
۳۳	پایان‌نامه	۴	ارائه پژوهشی جامع در یکی از موضوعات تاریخ اسلام
	جمع واحدها	۷۲	

۱. با توجه به اینکه دانش پژوهان در دوره عمومی، تاریخ رسول خدا(ص) را گذرانده‌اند، لذا در اینجا، نقد گزارشهای آن دوران، منظور شده است.

دبیر شورای عالی حوزه‌های علمیه

محمد یزدی

*****

*****

جهان در آستانه بعثت

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : بررسی اوضاع مناطق مختلف جهان در آستانه بعثت با تأکید بر جزیره العرب جهت شناخت بهتر حوادث تاریخ صدر اسلام

سرفصل درس:

اول، ضرورت بحث، مفهوم و اقسام جهل، جاهلیت و تاریخ آن، دوره جاهلی

دوم، مختصری از اوضاع امپراطوی روم شرقی:

الف) وضعیت دینی و مذهبی ب) نظام طبقاتی

سوم، مختصری از اوضاع هند:

الف) وضعیت دینی و مذهبی ب) وضعیت اجتماعی و طبقاتی

ایران در عصر ساسانیان (حکومت و سازمان جامعه، وضعیت دینی و مذهبی)

جزیره العرب:

الف) مفاهیم (عرب، اعراب، حضری، بدوی، عاربه، مستعربه و...)

ب) موقعیت جغرافیایی شبه جزیره (جغرافیای طبیعی: (اصطلاحات و تقسیمات) جغرافیای انسانی: (پراکنندگی قبایل)

اوضاع سیاسی:

دولت‌های جنوبی و شمالی، دخالت رومیان، ایرانیان و حبشیان)

علل عدم تشکیل دولت در حجاز

ویژگی حجاز:

مناطق حجاز: مکه (تاریخچه، اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و دینی و ...)، یثرب، طائف

تقسیمات قریش با تکیه بر اجداد رسول خدا صلی الله علیه و آله

اوضاع اجتماعی

نظام قبیله‌ای (تعریف قبیله، ارکان، ریاست، امتیازات، مراتب قبیله، روابط قبایل با دیگران، پیمان‌ها، جنگ‌ها و ...)

سنت‌های جاهلی (حلف، جوار، مهمان‌نوازی، غارتگری، قمار، شراب‌خواری، وفای به عهد و ...)

نظام خانواده (انواع ازدواج، موقعیت زن و حقوق او، طلاق، تربیت فرزندان، فرزندکشی)

زن و نظام خانواده در عصر جاهلی (روم، ایران، هند، حجاز و ...)

جایگاه و موقعیت:

زن در عرصه مسائل سیاسی

زن در عرصه مسائل اجتماعی

زن در عرصه مسائل فرهنگی

زن در عرصه مسائل اقتصادی

اوضاع فرهنگی:

شعر و مراکز ادبی (نقش شعر در عصر جاهلی، موقعیت شاعر، انواع شعر، مجالس و مراکز ادبی «مسجدالحرام، بازارها»)

علوم (انساب، ایام العرب، انواء، نجوم، طب، ریافه، عیافه، قیافه، کهانت، حکمت و ...)

تمدن (خط، زبان، بناها و ...)

هنر (آثار هنری، مجسمه‌سازی، نقاشی، معماری و ...)

اوضاع اقتصادی

منابع مهم درآمد:

بازرگانی (بازارها، قبایل، تجارت به سرزمین‌های همسایه، کاروان‌های تجاری، بازرگانان بزرگ)

کشاورزی (مناطق حاصل‌خیز، محصولات و ...)

دامداری

صنایع

مشاغل دیگر (حرفه‌ها و شغل‌ها: آهنگری، نجاری، معماری، خیاطی، پیکرتراشی و ...)

اوضاع اعتقادی

ادیان آسمانی (مسیحیت، یهود، مجوس، صائبه، حنفاء)

باورها (بت پرستی «انواع بت»، پرستش اجرام آسمانی، ملایک، جن، و ...)

جاهلیت، نشانه‌ها و معیارها از نظر قرآن و نهج البلاغه

نگاه کلی به جغرافیای دینی جهان در آستانه بعثت با تأکید بر قرآن و نهج البلاغه.

منابع:

۱. تواریخ عمومی + مقدمه کتاب‌های سیره نبوی + احکام الاسرة فی الجاهلیة و الاسلام (ابراهیم فوزی)

۲. اخبار مکه (ازرقی)

٣. الاحناف (عماد صباغ)
٤. الاصنام (ابن كلبى)
٥. الاغانى (ابوالفرج اصفهانى)
٦. الجاهلية (يحيى حورى)
٧. الشرك الجاهلى (يحيى شامى)
٨. العقد الفريد (ابن عبد ربه)
٩. المرأة العربية فى جاهليتها و اسلامها (عبدالله عفيفى)
١٠. المسائل التى خالف فيها رسول الله (ص) اهل الجاهلية (محمد بن عبدالواهاب)
١١. المحبر، (ابن حبيب بغدادى)
١٢. المفصل فى تاريخ العرب قبل الاسلام (جواد على)
١٣. المنمق (ابن حبيب بغدادى)
١٤. ايام العرب فى الجاهلية (محمد ابوالفضل ابراهيم و ديگران)
١٥. تاريخ الترسى عند العرب فى الجاهلية (محمد المقداد)
١٦. تاريخ الجاهلية (عمر فروخ)
١٧. تاريخ العرب (عبدالعزیز سالم)
١٨. تاريخ المدينة المنورة (ابن شبه)
١٩. تاريخ عربستان (حسن تقى زاده)

۲۰. تاریخ عرب (فیلیپ حتی)
۲۱. جمهره انساب العرب (ابن حزم)
۲۲. جهان و عربستان پیش از اسلام (مؤسسه در راه حق)
۲۳. حکم الجاهلیه (احمد محمد شاکر)
۲۴. راه‌های نفوذ فارسی در فرهنگ و زبان عرب جاهلی (آذرنوش)
۲۵. صفة جزیره العرب (حسن بن احمد بن یعقوب)
۲۶. صفة جزیره العرب (همدانی)
۲۷. فی الفكر الديني الجاهلی (محمد ابراهیم القیومی)
۲۸. مدینه یترب قبل الاسلام (یاسین غضبان)
۲۹. معجم الاوثان و الاصنام عند العرب (موفق فوزی الجبر)
۳۰. معجم البلدان (حموی)
۳۱. معجم قبائل العرب (کحاله)
۳۲. نسب معد (ابن کلبی)
۳۳. نهاییه الارب فی معرفه قبایل العرب (قلقشندی)
۳۴. نهاییه الارب فی فنون الادب (نویری)
۳۵. وضع ملت و دولت و دربار در دوره شاهنشاهی ساسانیان (آرتور امانوئل کریستین)
۳۶. موسوعه التاريخ الاسلامی (محمد هادی یوسفی غروی)

۳۷. اسلام و ایران مذهب و ملیت ایرانی (افتخاری)

۳۸. مروج الذهب (مسعودی)

۳۹. جامعه‌شناسی دینی جاهلیت قبل از اسلام (یوسف قضایی)

۴۰. تاریخ یعقوبی، اطلس جغرافیای تاریخ اسلام (صادق آئینه)

۴۱. حضارة العرب من عصر الجاهلیه (حسین الجاح حسن)

۴۲. علل عظمت و انحطاط رومیان، (منتسکیو، ترجمه مهتدی)

تاریخ رسول خدا صلی الله علیه و آله

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : جهان در آستانه بعثت

هدف : بررسی انتقادی گزارش های مربوط به حوادث مهم تاریخ رسول خدا صلی الله علیه و آله

سرفصل درس :

مقدمه: ضرورت بررسی انتقادی گزارش های تاریخی مربوط به رسول خدا صلی الله علیه و آله محوریت قرآن

بررسی انتقادی گزارش های مربوط به تولد تا بعثت

حوادث مقارن ولادت رسول خدا صلی الله علیه و آله

دوران شیرخوارگی

شق صدر

سفر به شام

جنگ های فجار

تجارت و شبانی

دین رسول خدا صلی الله علیه و آله پیش از بعثت

امی بودن پیامبر

بررسی انتقادی گزارش های مربوط به بعثت تا هجرت بالهام از آیات مرتبط

روایات آغاز بعثت

دوره‌های دعوت و بن بست دعوت در مکه

هجرت به حبشه، داستان غرانیق، شعب ابوطالب، ایمان جناب ابوطالب، نقش و جایگاه حضرت خدیجه (ص) توطئه
ترور پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و ضرورت هجرت

از هجرت تا رحلت (یاشهادت)

یثرب در آستانه هجرت به لحاظ دینی، قبیله‌ای و فرهنگی

تأسیس امت و حکومت (هم پیمانی دینی، اتحاد سیاسی و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز با اهل کتاب)

یهود (پیمان بنی قینقاع، بنی نضیر، بنی قریظه)

جریان نفاق و منافقان

شروع درگیری‌ها و انگیزه جنگ‌ها

گسترش اسلام در شبه جزیره و بررسی علل آن

اعلام جهانی رسالت و نامه به سران کشورها

رحلت پیامبر و مسائل مقارن آن

منابع:

۱. السیره النبویه (ابن هشام)

۲. الصحيح من سیره... (مرتضی عاملی)

۳. الطبقات الکبری ج ۱ (ابن سعد)

۴. المغازی (واقدی)

٥. الوثائق السياسيه (حميدالله)

٦. امتاع الاسماع (مقریزی)

٧. انساب الاشراف ج ١ (بلاذری)

٨. تاريخ اسلام (پيشوايي)

٩. تاريخ طبري ج ٢ (طبري)

١٠. زندگانی رسول خدا صلی الله علیه وآله (جعفریان)

١١. سبل الهدی (شامی)

١٢. سيرة المصطفى صلی الله علیه وآله (معروف حسنی)

١٣. مکاتیب الرسول (احمدی میانجی)

١٤. موسوعة التاريخ الاسلامی (یوسفی غروی)

١٥. البداية و النهاية (ابن كثير)

١٦. الكامل في التاريخ (ابن الاثير)

فلسفه تاریخ

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : شناخت قوانین و سنن حاکم بر تاریخ، نظریه‌ها و مکاتب معروف در فلسفه تاریخ، حرکت تاریخ، مسیر و هدف تاریخ

سرفصل درس:

کلیات تعاریف و تقسیمات تاریخ، فلسفه تاریخ و فرق آن با تاریخ، رابطه تاریخ و فلسفه تاریخ

تقسیمات فلسفه تاریخ:

فلسفه علم تاریخ:

(علمیت و فایده تاریخ و جایگاه آن در طبقه بندی علوم

تاریخ و علوم دیگر

واقعیت و حقیقت در تاریخ

عینیت تاریخی

تبیین تاریخی و انواع آن

آزمون پذیری در تاریخ)

فلسفه نظری تاریخ:

چیستی تاریخ

چگونگی تاریخ (قانون‌مندی تاریخ، مسیر حرکت تاریخ، غایت و هدف تاریخ)

چرایی تاریخ (محرک تاریخ)

مکاتب و نظریه‌ها در فلسفه تاریخ (با تکیه بر دیدگاه‌ها و اندیشمندان مسلمان)

فلسفه تاریخ از دیدگاه قرآن و نهج‌البلاغه

فیلسوفان بزرگ تاریخ: ابن‌خلدون، مطهری، محمدتقی جعفری، مصباح یزدی

منابع

۱. تاریخ چیست (ای‌اچ‌کار)

۲. تاریخ در ترازو (زرین‌کوب)

۳. جامعه و تاریخ (شهید مطهری)

۴. عقل در تاریخ (هگل)

۵. فلسفه تاریخ از دیدگاه ابن‌خلدون (محسن مهدی)

۶. فلسفه تاریخ (امری‌نف، ترجمه فریار)

۷. فلسفه تاریخ (جمیل موسی النجار)

۸. فلسفه تاریخ (نوذری)

۹. مقدمه‌ای بر فلسفه تاریخ (والش)

۱۰. مقدمه بر روش تحقیق در تاریخ (کلارک)

۱۱. مورخ و تاریخ (توین‌بی، ترجمه سهیل آذری)

۱۲. فلسفه تاریخ (مطهری)

۱۳. جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن (مصباح یزدی)

۱۴. تفسیر تاریخ (عبدالحمید صدیقی)

سنت‌های تاریخی در قرآن و روایات

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش‌نیاز : ندارد

هدف : بررسی سنت‌ها و اصول و قواعد الهی حاکم بر تاریخ، قانونمندی حرکت جوامع و تاریخ و مصادیق آن از نظر قرآن و روایات

سرفصل درس:

کلیات

۱. مفاهیم: سنت، اصول، سنت تاریخی، قانونمندی حرکت

۲. ضرورت و اهمیت

بینش تاریخی قرآن و روایات اسلامی

قانونمندی تاریخ و حرکت جوامع از نظر قرآن و روایات

اقسام سنن حاکم بر جوامع و ملت‌ها: سنت‌های مطلق، سنت‌های مشروط، سنت‌های عام و عمومی، سنت‌های خاص و فردی

سنت‌های قرآن درباره امت‌های پیشین (قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، مدین، موسی، عیسی و محمد صلی الله علیه و آله)

آینده جهان از منظر سنت‌های الهی

منابع

۱. التفسیر الاسلامی للتاریخ، (عماد الدین خلیل)

۲. طلوع و غروب تمدن‌ها، بی‌آزار شیرازی

۳. سنت‌های اجتماعی و فلسفه تاریخ در قرآن، محمدباقر صدر، ترجمه حسین منوچهری

۴. جامعه و تاریخ از منظر قرآن، مرتضی مطهری

۵. جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، محمد تقی مصباح یزدی

۶. فلسفه تاریخ، مرتضی مطهری

۷. بینش تاریخی قرآن، یعقوب جعفری

۸. قیام و انقلاب مهدی از دیدگاه فلسفه تاریخ، مرتضی مطهری

۹. بینش تاریخی نهج‌البلاغه، یعقوب جعفری

۱۰. جامعه و تاریخ، مرتضی مطهری

۱۱. مقدمه ابن خلدون

مآخذشناسی تاریخ اسلام و تاریخ نگاری در اسلام

تعداد واحد : ۳

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : شناخت منابع تاریخ اسلام و تبیین جایگاه علم تاریخ و سیر تحول آن نزد مسلمانان و تأثیر قرآن و سنت بر این علم، و بررسی مکاتب مهم تاریخ نگاری

سرفصل درس:

کلیات

۱. مفاهیم: مأخذ، منبع، تاریخ نگاری و...

۲. ضرورت و اهمیت

۳. پیشینه، اهداف و...

منظور از منبع و ماخذ، منبع شناسی: منابع مکتوب؛ (شامل سیره نویسی، تبار نویسی، تک نگاری، تراجم نگاری، تاریخ نویسی محلی، جغرافیای نگاری، تاریخ نگاری عمومی، سال شمار و موضوعی)؛ منابع غیر مکتوب؛ (مانند کتبه ها، سکه ها، بناها) منابع جدید؛ (مانند دائره المعارف ها)

مفهوم تاریخ نگاری، پیشینه، انگیزه ها و اهداف آن

تاریخ نگاری در اسلام

نظریه های نوین در تاریخ نگاری اسلامی

تاریخ نگاری مطلوب از نظر قرآن و سنت اسلامی

روش‌های تاریخ‌نگاری (روایی، تاریخی، تحلیلی، سال‌شمار، موضوعی)
مکاتب تاریخ‌نگاری مکتب مدینه، مکتب عراق، مکتب مصر و شام، مکتب ایران
شیعه و تاریخ‌نگاری (تاریخ عمومی، تک‌نگاری، مقتل‌نگاری، مناقب‌نگاری و شرح‌حال‌نگاری)

منابع

۱. الاعلان بالتوبیخ لمن ذم التاریخ (سخاوی)
۲. المختصر فی علم التاریخ (کافیجی)
۳. الشماریخ فی علم التاریخ (سیوطی)
۴. تاریخ و تاریخ‌نگاری در اسلام (روزنتال)
۵. تاریخ‌نگاری در گستره تمدن اسلامی (آینه‌وند)
۶. معرفی و نقد منابع تاریخ عاشورا (حسینی)
۷. منابع تاریخ اسلام (جعفریان)
۸. منابع تاریخ ایران در دوران اسلامی (ورهرام)
۹. میراث مکتوب شیعه (مدرسی)
۱۰. نقد و بررسی منابع سیره نبوی (انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)
۱۱. تاریخ‌نگاری در اسلام (مجموعه مقالات، ترجمه آژنگ)
۱۲. کشف الظنون عن اسامی الکتب و الفنون (حاجی خلیفه)
۱۳. تاسیس الشیعه لعلوم الاسلام (سید حسن صدر)

١٤-الصحيح من سيره النبي الاعظم علامه جعفر مرتضى جلد اول

تاریخ خلفاء

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ رسول خدا (ص)

هدف : بررسی سقیفه، چگونگی حاکمیت خلفای سه گانه و عملکرد آنان

سرفصل درس:

کلیات

مفاهیم: (امامت، امام، خلافت، خلیفه)

دوران خلافت ابوبکر

زندگی نامه اجمالی، اسلام آوردن و همراهی با پیامبر صلی الله علیه و آله

تصدی خلافت (سقیفه: زمینه‌ها، علل و چگونگی)

جنگ‌های رده و واقعیت از دین برگشتگان

اقدامات

کارگزاران

فتوحات

امیرالمؤمنین علیه السلام و ابوبکر

حضرت زهرا علیها السلام و مسأله رهبری

دوران خلافت عمر بن خطاب

زندگی نامه اجمالی، اسلام آوردن و همراهی با پیامبر صلی الله علیه و آله

تصدی خلافت

اقدامات

کارگزاران

وضعیت سیاسی، اداری

وضعیت اقتصادی

وضعیت نظامی، انگیزه‌ها و اسباب فتوحات و پیامدهای آن

وضعیت فرهنگی (علل منع تدوین حدیث و ...)

یهود و دستگاه خلافت

امیرالمؤمنین علی علیه السلام و عمر

دوران خلافت عثمان

زندگی نامه اجمالی، اسلام آوردن و همراهی با پیامبر صلی الله علیه و آله

تصدی خلافت (شورای شش نفره عمر)

اقدامات

وضعیت سیاسی - اداری

وضعیت اقتصادی

وضعية نظامى (فتوحات)

وضعية فرهنگى

امير المؤمنين على عليه السلام و عثمان

علل و اسباب قتل عثمان

منابع

١. تمام الوفاء فى سيرة الخلفاء (خضرى بك)

٢. اسرار آل محمد (كتاب سليم) (سليم بن قيس)

٣. اسرار السقيفه (محمد رضا مظفر)

٤. الاحتجاج (طبرسى)

٥. الاخبار المؤفقيات (زبير بن بكار)

٦. الامامة و السياسة (ابن قتيبه)

٧. الانباء فى تاريخ الخلفاء (ابن عمرانى)

٨. الرده (واقدى)

٩. السقيفه (مظفر)

١٠. السيرة النبويه و اخبار الخلفاء (ابوحاتم بستى تميمى)

١١. الفتوح (ابن اعثم)

١٢. النص و الاجتهاد (شرف الدين)

١٣. النقص (قزوينى)
١٤. انساب الاشراف (بلاذرى)
١٥. تاريخ الخلفاء (جعفرىان)
١٦. تاريخ الخلفاء (سيوطى)
١٧. تاريخ الخلفاء (يزيد محمد)
١٨. تاريخ فخرى (فصل دوم) (ابن طقطقى)
١٩. تتمه المنتهى (محدث قمى)
٢٠. تجارب الامم (مسكويه)
٢١. تجارب السلف (هندوشاه نخجوانى)
٢٢. جانشينى حضرت محمد صلى الله عليه وآله (ويلفر مادلونگ)
٢٣. سقيفه و فدك (جوهرى)
٢٤. شرح نهج البلاغه (ابن ابى الحديد)
٢٥. فتوح البلدان (بلاذرى)
٢٦. مآثر الانافه فى معالم الخلافه (قلقشندى)
٢٧. معالم المدرستين (سيد مرتضى عسكرى)
٢٨. تاريخ اليعقوبى، الكامل فى التاريخ (ابن الاثير)
٢٩. مروج الذهب (مسعودى)

۳۰. المغازی (واقدی)

۳۱. الغدیر (علامه امینی)

تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۱

تعداد واحد : ۳

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ رسول (ص) و خلفاء

هدف : بررسی انتقادی حوادث مهم زندگی حضرت زهرا علیها السلام و امیرالمؤمنین علیه السلام به ویژه دوران امامت و حکومت آن حضرت باتکیه بر اصول مسلم و قطعی از قبیل عصمت؛ طهارت کامل و وو

سرفصل درس:

کلیات

ضرورت امامت

ویژگی های امام از منظر قرآن و روایات

جایگاه امام

وظایف متقابل امام و امت

شمار امامان

فاطمه زهرا علیها السلام تولد، هجرت و شهادت

ماجرای سقیفه

امام علی علیه السلام در دوران پیامبر خدا صلی الله علیه و آله

امام علی علیه السلام در دوران سه خلیفه

قتل عثمان و مشکلات فراسوی حکومت علوی

علل سکوت بامحوریت آیاتی که حضرت به آن استناد می نمایند

امام علی و پذیرش حکومت

انتقال مرکز خلافت

اصلاحات

وضعیت سیاسی - اداری

وضعیت اقتصادی

وضعیت نظامی (فتوحات)

وضعیت فرهنگی

گرایش های فکری مخالفان امیرالمؤمنین علیه السلام

جنگ ها (زمینه ها، چگونگی و پیامدها)

غارات

کارگزاران امام علی علیه السلام و معیار انتخاب آنان

شهادت امیرالمؤمنین علیه السلام

منابع:

۱. الارشاد (شیخ مفید)

۲. اعلام الوری (طبرسی)

۳. حیات سیاسی فکری امامان شیعه (جعفریان)

٤. سيره معصومان عليهم السلام (محسن امين)
٥. سيره الائمة الاثني عشر (معروف حسني)
٦. فصول المهمه (ابن صباغ)
٧. كشف الغمه (اربلي)
٨. مناقب آل ابى طالب (ابن شهر آشوب)
٩. ينابيع الموده (قندوزي)
١٠. الغارات (ثقفى)
١١. الغدير (علامه اميني)
١٢. جمل (شيخ مفيد)
١٣. خصائص امير المؤمنين (نسايي)
١٤. مسند فاطمه (ص) (عطاردى)
١٥. مأساة الزهراء (جعفر مرتضى)
١٦. موسوعه الامام على بن ابى طالب عليه السلام (رى شهرى)
١٧. وقعه صفين (منقرى)
١٨. الموسوعه الكبرى فاطمه الزهراء (ص)
١٩. اثبات الوصيه (مسعودى)
٢٠. شرح نهج البلاغه (ابن ابى الحديد)

۲۱. الاختصاص (شیخ مفید)

۲۲. اسرار آل محمد (کتاب سلیم) (سلیم بن قیس)

۲۳. اسرار آل محمد (کتاب سلیم) (سلیم بن قیس)

۲۴. شیعه در اسلام (طباطبایی)

۲۵. مسندعلی بن ابی طالب (عطاردی)

۲۶. حیات فکری و سیاسی امامان شیعه (جعفریان)

تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۲

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ اهل بیت علیهم السلام ۱

هدف : بررسی انتقادی حوادث مهم زندگی امام حسن علیه السلام، امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام

سرفصل درس:

کلیات

مروری بر اوضاع سیاسی و فرهنگی این دوره

مروری بر اوضاع عمومی شیعه در این دوره

امامت امام حسن مجتبی علیه السلام:

تصدی خلافت (بیعت مردم)

عوامل و پیامدهای صلح امام حسن علیه السلام

شایعه پراکنی برضد امام حسن مجتبی علیه السلام

شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام

امامت امام حسین علیه السلام:

امام حسین علیه السلام و مسائل سیاسی اجتماعی: امام علیه السلام و معاویه

امام حسین علیه السلام مسائل فکری، فرهنگی و اجتماعی

پیامدهای قیام کربلا با تکیه بر قیام‌های شیعی

عوامل و زمینه‌های وقوع حادثه کربلا

امامت امام سجاد علیه‌السلام:

مواضع سیاسی و اجتماعی امام سجاد علیه‌السلام

امام سجاد علیه‌السلام و واقعه عاشورا

امام سجاد علیه‌السلام و قیام‌های این دوره: حره، توابین، مختار، ابن زبیر، خوارج، حکومت

امام سجاد علیه‌السلام و مسائل فکری فرهنگی:

تشیع و تفکر امامت

امام و جریان‌های فکری (فرقه‌ها)

ترویج فقه نبوی (شیخ فقهای سبعه، احیاگر اسلام)

نقش تربیتی و فرهنگی دعا‌های امام علیه‌السلام

امام علیه‌السلام و نزدیکان (همسران، فرزندان، بستگان، غلامان و کنیزان)

منابع:

۱. الارشاد (شیخ مفید)

۲. اعلام الوری (طبرسی)

۳. تذکره الخواص (سبط بن جوزی)

۴. حیات سیاسی فکری امامان شیعه (جعفریان)

۵. سیره پیشوایان (پیشوایی)
۶. سیره معصومان علیهم السلام (محسن امین)
۷. سیره الائمه الاثنی عشر (معروف حسنی)
۸. فصول المهمه (ابن صباغ)
۹. کشف الغمه (اربلی)
۱۰. مناقب آل ابی طالب (ابن شهر آشوب)
۱۱. ینابیع الموده (قندوزی)
۱۲. الامام الحسن علیه السلام من تاریخ مدینه دمشق (کوشش محمودی)
۱۳. زندگانی امام حسن علیه السلام (شریف قرشی)
۱۴. صلح امام حسن علیه السلام (آل یاسین ترجمه سید علی خامنه‌ای)
۱۵. جهاد الامام السجاد (جلالی حسینی)
۱۶. زندگانی امام زین العابدین علیه السلام (محسن امین)
۱۷. زندگانی امام سجاد علیه السلام (شریف قرشی)
۱۸. زندگانی علی بن الحسین علیه السلام (شهیدی)
۱۹. اصل الشیعه و اصولها (صدر)
۲۰. مقاتل الطالبین (اصفهانی)
۲۱. تشیع در مسیر تاریخ (حسین جعفری)

تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۳

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ اهل البیت علیهم السلام

هدف : بررسی انتقادی حوادث مهم زندگی امام باقر علیه السلام، امام صادق علیه السلام و امام کاظم علیه السلام

سرفصل درس:

کلیات

اوضاع سیاسی؛ فرهنگی و اجتماعی این دوره

وضعیت شیعه در این دوره

امام باقر علیه السلام:

امام علیه السلام و مسائل سیاسی و اجتماعی این دوره

امام باقر علیه السلام و حکومت امویان

امام علیه السلام و مسائل فکری و فرهنگی:

مروری بر وضعیت فکری فرهنگی این عصر

هویت بخشی به فقه و کلام شیعه

امام و جریان‌های فکری (زیدیه و خوارج)

جایگاه علمی امام علیه السلام در میان فقهای معاصر عامه

ابعاد و نتایج حرکت علمی امام باقر علیه السلام

امام علیه السلام و نزدیکان (همسران، فرزندان، بستگان، غلامان و کنیزان)

امام صادق علیه السلام:

امام علیه السلام و مسائل سیاسی و اجتماعی:

امام علیه السلام و حکومت (امویان، عباسیان)

امام علیه السلام و قیامها (زیدیه، نفس زکیه)

امام علیه السلام و مسائل فکری و فرهنگی:

امام علیه السلام و علوم (فقه، حدیث، کلام، تفسیر، طب، نجوم، شیمی و...)

امام علیه السلام و جریانهای فکری:

کلامی:

الف. مسلمانان (زیدیه، غالیان، اهل حدیث، معتزله)

ب. غیر مسلمانان (زنادقه، دهریان)

فقهی (اهل حدیث، اهل رأی)

جایگاه علمی امام علیه السلام در میان فقهای معاصر عامه

امام علیه السلام و تأسیس مذهب جعفری و پیامدهای آن

امام علیه السلام و نزدیکان (همسران، فرزندان، بستگان، غلامان و کنیزان)

امامت امام کاظم علیه السلام:

امام علیه السلام و مسائل سیاسی اجتماعی:

امام علیه السلام و حکومت

امام علیه السلام و قیامها

امام علیه السلام و مسائل فکری فرهنگی:

امام علیه السلام و فرقه‌های شیعی

امام علیه السلام و تشکیلات و کالت

امام علیه السلام و نزدیکیان

منابع:

۱. ارشاد (شیخ مفید)

۲. اعلام الوری (طبرسی)

۳. تذکره الخواص (سبط بن جوزی)

۴. حیات سیاسی فکری امامان شیعه (جعفریان)

۵. سیره پیشوایان (پیشوایی)

۶. سیره معصومان علیهم السلام (محسن امین)

۷. سیره الائمة الاثنی عشر (معروف حسنی)

۸. فصول المهمه (ابن صباغ)

۹. كشف الغمه (اربلی)

۱۰. مناقب آل ابی طالب (ابن شهر آشوب)
۱۱. ینایع الموده (قندوزی)
۱۲. الامام الصادق علیه السلام (محمد حسین مظفر)
۱۳. زندگانی امام صادق علیه السلام (شهیدی)
۱۴. تحلیلی از زندگانی امام کاظم علیه السلام (شریف قرشی)
۱۵. تاریخ الشیعه (مظفر)
۱۶. کمال الدین و تمام النعمه (شیخ صدوق)
۱۷. مقاتل الطالبین (اصفہانی)
۱۸. سازمان و کالت و نقش آن در عصر ائمه علیه السلام (جباری)
۱۹. الامامة و التبصرة من الحيرة (ابن بابویه)
۲۰. التشیع نشأته و معالمه (هاشم موسوی)
۲۱. مدینه معاجز الائمة الاثنی عشر (حر عاملی)
۲۲. کتاب النقض (قزوینی)

تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۴

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۳

هدف : بررسی انتقادی حوادث مهم زندگی امام رضا علیه السلام تا پایان زندگی امام حسن عسگری علیه السلام

سرفصل درس:

کلیات:

اوضاع سیاسی؛ فرهنگی و اجتماعی این دوره

وضعیت شیعه در این دوره

امامت امام رضا علیه السلام:

امام علیه السلام و مسائل سیاسی اجتماعی:

امام علیه السلام و حکومت (هارون، مأمون، ولایتعهدی)

امام علیه السلام و قیامها

امام علیه السلام و مسائل فکری فرهنگی:

ترویج فرهنگ تشیع

امام علیه السلام و مناظره با پیروان ادیان

امام علیه السلام و فرقه‌های شیعی (واقفیه، زیدیه، غالیان)

امام علیه السلام و فقها و متکلمان عامه

امام علیه السلام و نزدیکان

امامت امام جواد علیه السلام:

امام علیه السلام و مسائل سیاسی اجتماعی:

امام علیه السلام و حکومت

امام علیه السلام و قیامها

امام علیه السلام و مسائل فکری فرهنگی:

امام علیه السلام و شیعیان (کودکی امام علیه السلام، اداره شیعه، غالیان، و کالت)

امام علیه السلام و مناظرات فقهی، کلامی

جایگاه علمی امام علیه السلام در میان فقهای شیعه

امام علیه السلام و نزدیکان

امامت امام هادی علیه السلام:

امام علیه السلام و مسائل سیاسی اجتماعی:

امام علیه السلام و حکومت (انتقال به سامراء، مراقبت شدید)

امام علیه السلام و قیامها

امام علیه السلام و مسائل فکری فرهنگی:

جایگاه علمی امام علیه السلام در میان فقهای عامه

امام علیه السلام و جریان های فکری

امام علیه السلام و سرپرستی شیعه (نهاد و کالت)

پاسخگویی به سؤالات علمی

امام علیه السلام و نزدیکان

امامت امام عسکری علیه السلام:

زندگی نامه اجمالی

امام علیه السلام و مسائل سیاسی اجتماعی:

امام علیه السلام و حکومت

امام علیه السلام و قیام ها (صاحب زنج و ...)

امام (ع) و مسائل فکری فرهنگی:

زمینه سازی غیبت

امام علیه السلام و جریان های فکری

جایگاه علمی امام علیه السلام در میان فقهای شیعه

امام علیه السلام و نزدیکان

منابع:

۱. الارشاد (شیخ مفید)

۲. اعلام الوری (طبرسی)

٣. تذكرة الخواص (سبط بن جوزي)
٤. حيات فكري سياسي امامان شيعة (جعفر يان)
٥. سيره معصومان عليه السلام (محسن امين)
٦. سيرة الائمة الاثني عشر (معروف حسني)
٧. فصول المهمة (ابن صباغ)
٨. كشف الغمه (اربلي)
٩. مناقب آل ابي طالب (ابن شهر آشوب)
١٠. ينابيع الموده (قندوزي)
١١. الحياة السياسية للامام الرضا عليه السلام (مرتضى عاملي)
١٢. حياة الامام علي بن موسى الرضا عليه السلام (شريف قرشي)
١٣. صحيفه الامام الرضا عليه السلام، عيون اخبار الرضا عليه السلام (صدوق)
١٤. الامام الجواد عليه السلام (محمد كاظم قزويني)
١٥. زندگاني سياسي امام جواد عليه السلام (مرتضى عاملي)
١٦. الامام الهادي عليه السلام (محمد كاظم قزويني)
١٧. امام حسن عسكري عليه السلام (باقر شريف قرشي)
١٨. حياة الامام العسكري عليه السلام (محمد جواد طبسي)
١٩. تثبيت الامامة (قاسم رسي)

٢٠.مقاتل الطالبين (ابوالفرج اصفهاني)

٢١.الرسول و الشيعة (حسن سعيد)

٢٢.الاختصاص (شيخ مفيد)

٢٣.اثبات الوصيه (مسعودي)

٢٤.الفصول المهمه (ابن صباغ)

تاریخ عصر غیبت

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۴

هدف : بررسی انتقادی حوادث مهم عصر غیبت صغری

سرفصل درس:

کلیات:

مفاهیم (غیبت، غیبت صغری، غیب کبری، امامیه، نیابت، وکالت و ...)

تاریخچه تفکر غیبت در فرق شیعه

اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مسلمانان در دوره غیبت صغری

امامت امام مهدی علیه السلام، علل و پیامدهای غیبت آن حضرت

امام مهدی علیه السلام و وکلا (شبکه وکالت در عصر غیبت صغری؛ وکیلان سرشناس؛ کیفیت ارتباط آنان با امام (عج)).

امام مهدی و نواب اربعه: (پیشینه نیابت و وکالت در شیعه؛ معرفی نواب اربعه [شامل زندگانی اجمالی، جایگاه علمی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی]؛ نقش آنان در انسجام بخشی به شیعه؛ ارتباط آنان با امام (عج) و وظایف آنان در اداره شیعه.

وضعیت سیاسی و اجتماعی شیعه در عصر غیبت صغری

شیعه و نفوذ در دستگاه خلافت (وزیران، کاتبان و ...)

وضعیت فکری و فرهنگی شیعه در عصر غیبت صغری

مکاتب علمی رایج (عقل‌گرا، نقل‌گرا)

تعاملات فرهنگی امامیه با دیگر فرق شیعی و مسلمان

مراکز شیعی (قم و بغداد) و دانشمندان و دستاوردهای آنها

غیبت کبری (زمینه‌ها و علل)

منابع:

۱. احادیث المهدی من مسند احمد بن حنبل، اعلام الوری (طبرسی)

۲. الارشاد (شیخ مفید)

۳. الامام المهدی من المهدی الی اللحد (سید محمد کاظم قزوینی)

۴. الغیبه (شیخ طوسی)

۵. الغیبه (نعمانی)

۶. الفصول العشره (شیخ مفید)

۷. تاریخ الغیبه الصغری (سید محمد صدر)

۸. تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم (جاسم حسین)

۹. تاریخ عصر غیبت صغری (پورآقایی و دیگران)

۱۰. کمال الدین و تمام النعمه (صدوق)

۱۱. تاریخ الشیعه (مظفر)

۱۲. سازمان و کالت و نقش آن در عصر ائمه (جباری)

۱۳. شیعه و تشیع (محمد جواد مغنیه)

۱۴. مناقب آل ابی اطالب (ابن شهر آشوب)

۱۵. کشف الغمه (اریلی)

تاریخ تشیع (۱)

تعداد واحد: ۲ واحد

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: بررسی چگونگی پیدایش و سیر تطور تشیع، فرق مهم شیعه و دولت‌های مهم شیعی از آغاز تاکنون

سرفصل درس:

واژه و اصطلاح‌شناسی:

(تشیع، شیعه، امامیه، جعفری، اثنی عشری، رافضی و ...)

حیطه‌های دلالت مفهومی تشیع (امامت، عصمت، ولایت)

پیدایش تشیع:

نظریه‌های پیدایش تشیع:

۱. تشیع مولود طبیعی اسلام

۲. پیدایش تشیع در ماجرای سقیفه

۳. پیدایش تشیع در خلافت امام علی علیه‌السلام

۴. پیدایش تشیع در پی ماجرای کربلا

۵. پیدایش تشیع در عهد امامت امام صادق علیه‌السلام

۶. پیدایش تشیع در عصر آل بابویه

۷. پیدایش تشیع توسط ایرانیان

اهل بیت در قرآن

سقیفه (زمینه‌ها، عوامل و چگونگی پدید آمدن)

ظهور تاریخی تشیع

تشیع و ائمه اطهار علیهم‌السلام (سیر تاریخی تشیع با محوریت ائمه اطهار علیهم‌السلام:

جایگاه فکری سیاسی شیعه تا سال ۶۰ با تکیه بر مواضع و نقش حضرت زهرا (س)، امام علی (ع)، امام حسن (ع) و امام حسین (ع)

وضعیت شیعیان پس از عاشورا تا امامت امام کاظم (ع)

وضعیت شیعیان در عصر کاظمین تا عصر غیبت

تشیع در عصر غیبت: مهدویت و غیبت، پدیده نیابت، تلاش برای تثبیت تفکر امام غایب

جغرافیای انسانی شیعه:

بررسی و مطالعه سیر حرکت جغرافیایی تشیع در مناطق اسلامی: مدینه، یمن، کوفه، بصره، مدائن، شامات، جبل عامل، قم، کاشان، ری، نیشابور، سبزوار، بیهق، آوه، بغداد، طبرستان و ...

قیام‌های شیعی:

مطالعه، بررسی و تحلیل خطوط اصلی مبارزات شیعی (زمینه‌ها، علل، سرانجام و پیامدها)

فرقه‌های شیعی: زیدیه، اسماعیلیه و ...

بررسی زمینه‌ها و علل پیدایی، استمرار یا انحلال و تأثیر آنها از جریانات فکری و سیاسی

دولت‌های شیعی: علویان طبرستان، آل بویه، حمدانیان، فاطمیان، اسماعیلیان، ...

مطالعه و تحليل برآمدن، عملکرد، سقوط، تأثير آن‌ها بر حركت‌های شيعی و ...

منابع

۱. الارشاد (شيخ مفيد)
۲. اصل الشيعه و اصولها (كاشف الغطاء)
۳. إعلام الوری (طبرسی)
۴. الامامة و السياسيه (ابن قتيبه)
۵. الانتفاضات الشيعية (معروف حسني)
۶. التنبيه و الاشراف (مسعودی)
۷. السقيفه (مظفر)
۸. السقيفه و فدك (جوهری)
۹. الشيعه و فنون الاسلام (صدر)
۱۰. الغارات (ثقفی)
۱۱. الغيبه (نعمانی)
۱۲. الفرق بين الفرق (بغدادی)
۱۳. الفصل في الممل و النحل (ابن حزم)
۱۴. الكامل (ابن اثير)
۱۵. المجدی في أنساب الطالبين (مجدالدين عمری)

۱۶. المقالات الفرق (اشعری)

۱۷. الملل و النحل (شهرستانی)

۱۸. النقض (قزوینی)

۱۹. بیان الادیان (ابوالمعالی علوی)

۲۰. تأسیس الشیعة لعلوم الاسلام (صدر)

۲۱. تاریخ تشیع در ایران (جعفریان)

۲۲. تاریخ فخری (ابن طقطقی)

۲۳. تبصرة العوام (حسنی رازی)

۲۴. تذكرة الخواص (سبط بن جوزی)

۲۵. تشیع در مسیر تاریخ (جعفری)

۲۶. تشیع مولود طبیعی اسلام (صدر)

۲۷. تنبيه الغافلین (شرف الاسلام)

۲۸. خاندان نوبختی (اقبال)

۲۹. رسائل (سید مرتضی)

۳۰. شافی (سید مرتضی)

۳۱. عمدة الطالب (ابن عنبه)

۳۲. عیون الاخبار (ابن قتیبه)

٣٣. عيون أخبار الرضا (ع) (صدوق)
٣٤. فدائيان اسماعيلي (لويس برنارد)
٣٥. فرق الشيعة (نوبختي)
٣٦. كشف الغمه (اربلي)
٣٧. معاني الأخبار (صدوق)
٣٨. مقاتل الطالبين (ابوالفرج)
٣٩. مقالات الاسلاميين (اشعري)
٤٠. مناقب آل ابي طالب (ابن شهر آشوب)
٤١. منتقلة الطالبية (ابن طباطبا)
٤٢. منهاج الكرامه (علامه حلي)
٤٣. التنبيه و الرد على اهل الاهواء والبدع (ملطي)

تاریخ تشیع (۲)

با تأکید بر تشیع ایرانیان

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ تشیع (۱)

هدف : شناخت پیوند تاریخی ایرانیان؛ تشیع و چگونگی ورود و بسط و گسترش تشیع در ایران از سده‌های نخست هجری تا سده دهم.

سرفصل درس:

تاریخ تحولات و انشعابات تشیع در عصر حضور

نخستین پیوندهای ایرانیان با علویان

موالی و ریشه‌های گرایش آنان به اسلام و تشیع

سلمان فارسی مظهر پیوند تشیع و ایرانیان

نخستین موالی شیعی و اولین خاندان شیعی در عراق

مهاجرت قبایل عرب شیعی به ایران و نقش آنان در گسترش تشیع در ایران مرکزی

روند گسترش تشیع در شرق ایران بویژه خراسان بزرگ

شیعیان ایرانی در عصر سفیانی و مروانی

شیعیان ایرانی در عصر عباسی بویژه دوره آل بویه

روند گسترش و نفوذ شاخه‌های اصلی تشیع در ایران: زیدیه، اسماعیلیه و امامیه

وضعیت فکری، سیاسی و اجتماعی شیعه در عصر سلجوقی

تشیع در عصر خوارزمشاهیان و ایلخانان

خواجه نصیر طوسی و فعالیت عالمان شیعی در عصر ایلخانان

منابع

۱. تشیع در مسیر تاریخ (جعفری)

۲. تاریخ الشیعه (مظفر)

۳. الارشاد (مفید)

۴. اصل الشیعه و اصولها (کاشف الغطاء)

۵. الشیعه و فنون الاسلام (صدر)

۶. خاستگاه و پیدایش تشیع در عصر امامان شیعه (آقانوری)

۷. مجموعه مقالات همایش بین المللی تشیع و خاورشناسان، تاریخ تشیع در ایران (رسول جعفریان)

۸. اسلام و ایران (مجموعه مقالات، حسن حضرتی)

۹. النقض (نیشابوری)

سیره رسول خدا صلی الله علیه وآله و اهل البیت علیهم السلام ۱ و ۲

تعداد واحد : ۳

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : تبیین موضوعی سیره رسول خدا (ص) و معصومان (ع) در ابعاد گوناگون

سرفصل درس:

کلیات:

مفاهیم (تاریخ، سیره، سنت، فضایل، مناقب و ...)

مبانی فهم سیره پیامبر صلی الله علیه وآله و ائمه علیه السلام

تفاوت‌ها و تشابه‌ها در سیره معصومان علیه السلام

نقش زمان و مکان در سیره معصومان علیه السلام

ابعاد سیره پیامبر صلی الله علیه وآله و ائمه علیه السلام

سیره اخلاقی و فضایل معصومان علیه السلام

سیره عبادی معصومان علیه السلام

سیره بهداشتی معصومان علیه السلام

سیره دعایی معصومان علیه السلام

سیره تربیتی معصومان علیه السلام

سیره خانوادگی معصومان علیه السلام

سیره علمی و فرهنگی معصومان علیه السلام

سیره اجتماعی معصومان علیه السلام

سیره سیاسی معصومان علیه السلام

سیره مدیریتی معصومان علیه السلام

سیره اقتصادی معصومان علیه السلام

منابع:

۱. السیره النبویه، (ابن هشام)

۲. الگوهای رفتاری امام علی (ع) (دشتی)

۳. فرازهایی برجسته از سیره امامان شیعه (عبدوی و اشتهاوردی)

تاریخ امویان

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ اهل البیت علیهم السلام ۱ و تاریخ خلفا

هدف : بررسی ظهور و سقوط امویان و تبیین مواضع ائمه علیهم السلام در این دوره

سرفصل درس:

برآمدن امویان (زمینه‌ها، علل و چگونگی شکل‌گیری)

وضعیت سیاسی و اجتماعی این دوره

دوره سفیانی: حاکمان

فتوح

زمینه‌ها و علل سقوط سفیانیان

دوره ابن زبیر

دوره مروانی

حاکمان

فتوح

علل ضعف و انحطاط و سقوط مروانیان

امویان و امامان شیعه، موانع قیام امام حسین علیه السلام در دوران معاویه

قيامها: (قيام امام حسين عليه السلام، حرّه، توابين، مختار، خوارج، عبدالرحمان بن اشعث، زيديه، عباسيان و...)

ساختر دولت (ادارى، قضايى، اقتصادى: بيت المال، خراج، جزيه، زكات، غنايم)

فرهنگ و تمدن (علوم، هنر، معماری، شعر، تدوين حديث، فرقه گرايى)

زن و نظام خانواده در عصر امويان

منابع:

۱. التيارات السياسية فى القرن الاول الهجرى (ابراهيم بيضون)

۲. الحياة الادبية فى عصر بنى اميه (خفاجى)

۳. الخريبه السياسية منذ قيام الاسلام حتى سقوط الدولة الامويه، الخطابة السياسية فى عصر بنى اميه (احسان النص)

۴. الخلافة الاموية (دكسن)

۵. الدولة الامويه (خضرى بك)

۶. الدولة الامويه، الدولة الشجرة الملعونة الشامه او دور ظلم بنى اميه على العلويه (قزوينى كاظمى)

۷. الدولة العربية و سقوطها (ولهوزن)

۸. السيادة العربية و الشيعة و الاسرائيليات فى عهد بنى اميه (فلوتن ترجمه حسن ابراهيم حسن)

۹. الشعر و الغنا فى المدينة و مكة لعصر بنى اميه (شوقى ضيف)

۱۰. العالم الاسلامى فى العصر الاموى (عبداللطيف)

۱۱. الفخرى فى الآداب السلطانية، ايران در روزگار اموى (خطيب عبدالله مهدى)

۱۲. بنى هاشم و بنى اميه (محمود صدرا)

۱۳. تاریخ الدولة العربيه (عبدالعزيز سالم)
۱۴. تاريخ تحليلی اسلام (شهیدی)
۱۵. تاريخ خلافة بنی امیه (نبیه عاقل)
۱۶. تاريخ خلفا (جعفریان)
۱۷. تاريخ سياسی اسلام (حسن ابراهيم حسن)
۱۸. تاريخ عرب (فيلپ حتی)
۱۹. تاريخ عرب و اسلام (سيد امير علي)
۲۰. تحليل نیم قرن سياست‌های تبليغی امويان در شام (فرهمند)
۲۱. حکومت بنی امیه در خراسان (خطيب ترجمه موسوی)
۲۲. دولت امويان (ترجمه جودکی)
۲۳. ضیاع بنی امیه فی عصر الخلفه (حافظ عبد الفتاح)
۲۴. معجم بنی امیه (صلاح الدين المنجد)
۲۵. مواضع سياسی ائمه در قبال بنی امیه - سفیانیان (عبدالحمیدی)

تاریخ عباسیان

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ امویان

هدف : بررسی ظهور و سقوط عباسیان و حکومت‌های مهم این دوره و تبیین مواضع ائمه (ع)

سرفصل درس:

برآمدن عباسیان (زمینه‌ها، علل و چگونگی شکل‌گیری)

اوضاع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جهان اسلام در این دوره

دوره اول عباسی (از آغاز تا خلافت معتصم):

حاکمان

نقش وزیران ایرانی

ساختار دولت عباسی (سیاسی، اداری، اقتصادی و قضایی)

فرهنگ و تمدن (بیت‌الحکمه، نهضت ترجمه، محنۃ القرآن، شهرسازی)

دوره دوم عباسی (مشخصات و ویژگی‌های دوره دوم):

حاکمان

نقش ترکان

دوره امیرالامرائی

عباسیان و شیعه (امامان شیعه، قیام‌های شیعی)

قیام‌های غیر علوی

دولت‌های همزمان (طاهریان، صفاریان، سامانیان، علویان طبرستان، طولونیان، قرامطه)

دوره سوم خلافت عباسی (آلبویه یا تجدید سلطه ایرانیان)

خاستگاه و پیشینه مذهبی آل‌بویه

برآمدن آل‌بویه

امیران بویهی (فارس، عراق، ری)

اوضاع سیاسی در عصر آل‌بویه

رابطه آل‌بویه با عباسیان و حمدانیان

مذهب، فرهنگ و تمدن در عصر بویهی

دوره چهارم خلافت عباسی (سلجوقیان یا تجدید سلطه ترکان)

خاستگاه و پیشینه مذهبی آل‌بویه

برآمدن سلجوقیان

امیران سلجوقی

اوضاع سیاسی در عصر سلجوقی

رابطه سلجوقیان با عباسیان، فاطمیان، اسماعیلیان

تجزیه دولت سلجوقی

قدرت یافتن اتابکان

دولت‌های محلی سلجوقی (عراق - شام - روم)

حکومت‌های همزمان (غزنویان، خوارشاهیان)

مذهب، فرهنگ و تمدن در عصر سلجوقی

روابط خارجی

سقوط بغداد (زمینه‌ها، علل، عوامل و چگونگی با تکیه بر اختلافات داخلی حاکمان، اختلافات مذهبی، ناتوانی خلیفه و ...)

زن و نظام خانواده در عصر عباسیان

منابع:

۲۶. الکامل فی التاریخ (ابن اثیر)

۲۷. تاریخ اسلام ج ۴ و ۵ (کمبریج)

۲۸. تاریخ سیاسی اسلام (حسن ابراهیم حسن)

۲۹. تاریخ عباسیان (خضری)

۳۰. تاریخ عرب (فیلیپ حتی)

۳۱. تمدن اسلامی در قرن چهارم هجری (آدام‌متر)

۳۲. دولت عباسیان (طقوش ترجمه جودکی)

۳۳. عباسیان از بعثت تا خلافت (الله اکبری)

۳۴. محاضرات الدولة العباسیه، تاریخ فخری، اخبار الطوال (دینوری)

٣٥. تاريخ الخلفاء (سيوطي)

٣٦. الوزراء و الكتاب (مهشثاري)

٣٧. الكامل (ميرد)

٣٨. الامامة و السياسة (دينوري)

تاریخ عثمانی

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ عباسیان

هدف : بررسی ظهور و سقوط حکومت عثمانی و تقابل آنان با حکومت صفویه

سرفصل درس:

برآمدن عثمانی‌ها: (زمینه‌ها، علل و چگونگی)

دوره امیرنشینی و مناسبات آنان با امیرنشینان و بیزانس

تأسیس دولت تا فتح قسطنطنیه (از سلطان عثمان تا سلطان مراد)

دوران شکوفایی و اوج (از سلطان محمد فاتح تا سلطان یزید قانونی)

«فتح قسطنطنیه، انتقال خلافت به عثمانی، فتح مصر و شام، جنگ با صفویه»

دوره انحطاط دولت عثمانی

عوامل داخلی انحطاط: قدرت یافتن خاندان‌های سوکرلو و کورولو، افزایش قدرت مفتی‌ها و ینی‌چری‌ها، تجملات و فساد اداری

عوامل خارجی انحطاط: قدرت یافتن و رقابت با دولت‌های اروپایی، روسی و صفوی

دوران اصلاحات و تنظیمات

(اصلاح طلبان حاکم، مشروطه اول و دوم، خط شریف گلخانه، و همایون، مدارس جدید، روزنامه‌ها، بروز

گروه‌هایی مانند ترکان جوان، پان‌اسلامیزم، پان‌ترکیسم)

تجزیه و سقوط خلافت عثمانی

(شورش‌ها «جدایی عربستان، یونان، لبنان و مصر»، خاندان سعودی، و هاشمی، فلسطین و ارمنستان، سوریه، مصر، معاهده سور و لوزان، جنگ جهانی اول، آتاتورک)

ساختار دولت (اداری، نظامی و ...)

روابط خارجی (دولت‌های صفویه، اروپائیان، روسیه، ممالیک و غیره)

فرهنگ و تمدن

زن و نظام خانواده در عصر عثمانی

نقش زنان دربار در انحطاط دولت عثمانی

منابع:

۱. آتاتورک (جمعی از مؤلفان از جمله انور ضیاء)

۲. استانبول و تمدن امپراطوری عثمانی (برنارد لوئیس)

۳. بغداد در دوره عثمانی (جمیل موسی النجار)

۴. تاریخ امپراطوری عثمانی (استنفورد جی شاو)

۵. تاریخ امپراطوری عثمانی (اسماعیل اوزون)

۶. تاریخ امپراطوری عثمانی (وین ووسینیج)

۷. تاریخ امپراطوری عثمانی (هامر پورکشتال)

۸. تاریخ ترکیه (سرهنگ لاموش)

۹. تعلیم در دوره عثمانی (جمیل موسی النجار)

۱۰. جمهوری اول ترکیه (ریچارد راوینسون)

۱۱. دولت عثمانی از اقتدار تا انحلال (ترجمه رسول جعفریان)

۱۲. زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی (محمد امین ریاحی)

۱۳. سقوط قسطنطنیه (برناردین کلیتی)

۱۴. شرق نزدیک (فیلیپ حتی)

۱۵. دولت عثمانی از اقتدار تا انحلال (ترجمه رسول جعفریان)

اسلام در ایران

ورود اسلام به ایران تا عصر مشروطه

تعداد واحد : ۳

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : مطالعه کلی مسائل سیاسی و اجتماعی ایران بعد از اسلام و حکومت‌های ایران تا عصر مشروطه

سرفصل درس:

مختصری از چگونگی ظهور اسلام در ایران و پیامدهای آن

وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران تا آغاز سده سوم هجری قمری

ایران در دوره حکومت ترکان غزنوی، سلجوقیان و خوارزمشاهیان

وضعیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران در دوره مغولان و ایلخانان

(دوره نخست حکومت‌ها و قدرتهای محلی، سربداران، مرعشیان، مظفریان، آل کرت، اتابکان و.... و دوره دوم قدرتهای محلی قره قویونلوها و...)

وضعیت و ساختار سیاسی، نظامی ایران و تحولات مهم در دوره صفویه، افشاریه، زندیه تا قاجار

کلیاتی از اوضاع ایران از دوران قاجار تا مشروطه

منابع:

۱. تواریخ عمومی، محلی و اختصاصی هر سلسله، احسن التواریخ (حسن بیگ)

۲. ایران در عصر سلطنت قاجار (شمیم)

۳. ایران در عهد صفویه (ترجمه صبا)

۴. ایران در قرون نخستین اسلامی (اشپولر)

۵. ایران دوره قاجار و برآمدن رضاخان (کدی)

۶. افشار و زندیه (شعبانی)

۷. تاریخ اسلام و ایران (افتخارزاده)

۸. تاریخ ایران بعد از اسلام (زرین کوب)

۹. تاریخ ایران (ترجمه انوشه)

۱۰. تاریخ ایران (عبدالرزاق آذربایجانی)

۱۱. تاریخ ایران (کمبریج)

۱۲. تاریخ جهانگشا (جوینی)

۱۳. تاریخ صفویان (کمبریج)

۱۴. تاریخ صفویه (تاجبخش)

۱۵. تاریخ کرد (یاسمی)

۱۶. تاریخ گزیده (مستوفی)

۱۷. تاریخ مختصر ایران (رضازاده)

۱۸. تاریخ مردم ایران (زرین کوب)

۱۹. تاریخ مغول (اقبال)

۲۰. تاریخ مفصل ایران (عباس اقبال)

۲۱. تاریخ یمینی (جرفادقانی)

۲۲. جامع التواریخ (رشیدالدین فضل‌الله)

۲۳. جهانگشای نادری (میرزا مهدی‌خان)

۲۴. حبیب السیر (خواندمیر)

۲۵. خدمات متقابل اسلام و ایران (شهید مطهری)

۲۶. راحة الصدور (راوندی)

۲۷. روضه الصفا، (ناصری)

۲۸. زینت التواریخ (ابن علی‌رضا)

۲۹. گیتی‌گشای زندیه، (نامی)

۳۰. منتخب التواریخ (مظفری)

۳۱. مطلع السعدین (سمرقندی)

۳۲. ناسخ التواریخ، (سپهر)

۳۳. نهضت‌های سیاسی مذهبی در تاریخ ایران، از صدر اسلام تا عصر صفوی (نشر دانشگاه فردوسی مشهد)

تاریخ انقلاب اسلامی ۱

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : اسلام در ایران

هدف : بررسی تحولات مهم ایران از مشروطیت تا انقلاب اسلامی

سرفصل درس:

الف) عصر مشروطه:

کلیات: مفاهیم انقلاب، انقلاب اسلامی، قیام، نهضت، جنبش، شورش، کودتا و فرق هر یک

نظریه‌هایی چند در باب انقلاب‌ها

نظریه‌ها در باب چگونگی انقلاب اسلامی ایران با تأکید بر نقش تحولات دوره مشروطه

روابط دین و دولت و مناسبات خارجی

احزاب و نهضت‌های فکری و سیاسی و تجددخواهی

جنبش مشروطه و تحولات آن و نقش طبقات مختلف مردم در فرآیند نهضت

مهم‌ترین اقدامات در عصر مشروطه

ریشه‌ها و علل و عوامل ناکامی نهضت مشروطه

نقش مرجعیت و روحانیت شیعه در حوادث و تحولات در این دوره

جایگاه و نقش زنان در مسائل اجتماعی و سیاسی

جنبش‌های ملی و ضد استعماری جنگل، خیابانی، پسیان، مجتهد لاری و...

ب) عصر پهلوی:

برآمدن و شکل‌گیری دولت (روند صعود رضاخان به قدرت از سردار سپه‌ی تا وزارت جنگ و رئیس‌الوزرای)

احمد شاه قاجار، رضا خان و انگلیس‌ها

غائله جمهوری‌خواهی، انگیزه‌ها و اهداف

مجلس مؤسسان و تأسیس سلسله پهلوی

سیاست و روابط خارجی دولت پهلوی

انگیزه‌ها و علل اشغال ایران و سقوط رضا شاه در شهریور ۱۳۲۰

واکنش‌های مردمی علیه استبداد مخلوع

وضع سیاسی اجتماعی ایران در دوره اشغال

ملی شدن صنعت نفت و تشکیل دولت مصدق

بررسی و تحلیل نقش مرجعیت و روحانیت شیعه به ویژه آیت الله کاشانی

دولت‌های برآمده (زاهدی و سرکوب نهضت ملی و کنسرسیوم نفت، دولت علامه اقبال، شریف امامی، امینی، علم)

امام خمینی و مخالفت با دولت علم

از عقب نشینی علم تا دستگیری امام خمینی (قیام مردمی ۱۵ خرداد ۱۳۴۲)

جایگاه و نقش زنان در مسائل سیاسی و اجتماعی

علل و عوامل سقوط محمدرضا شاه پهلوی

منابع:

۱. اسناد معاهدات دو جانبه ایران با سایر دول (وزارت امور خارجه)
۲. اقتصاد سیاسی ایران از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی (کاتوزیان)
۳. تاریخ سیاسی معاصر ایران (مدنی)
۴. تاریخ معاصر ایران (آوری)
۵. تحولات سیاسی - اجتماعی ایران (۵۷ - ۲۰) (مقصودی)
۶. توسعه در ایران ۲۰ ۵۷ (فرمانفرمایان)
۷. دولت و جامعه در ایران: انقراض قاجار و استقرار پهلوی (کاتوزیان)
۸. ظهور و سقوط پهلوی (فردوست)
۹. عصر پهلوی به روایت اسناد (زهیری)
۱۰. فراز و فرود دودمان پهلوی (آموزگار)
۱۱. فرهنگ ستیزی در دوره رضا شاه (دلفانی)
۱۲. مرجعیت در عرصه اجتماع و سیاست (منظور الاجداد)
۱۳. انقلاب اسلامی از چشم انداز نظری (دفرونزو)
۱۴. انقلاب اسلامی از دیدگاه شهید مطهری (کوشش تاجدینی)
۱۵. انقلاب اسلامی، زمینه‌ها و پیامدها (منوچهر محمدی)
۱۶. انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن (عمید زنجانی)

۱۷. ایدئولوژی انقلاب ایران (اخوان منفرد)

۱۸. پیرامون انقلاب اسلامی (شهید مطهری)

۱۹. نهضت امام خمینی (حمید روحانی)

تاریخ انقلاب اسلامی ۲

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : تاریخ انقلاب اسلامی ۱

هدف : بررسی زمینه‌ها، علل و عوامل پیدایی و پیروزی انقلاب اسلامی ایران و نقش افراد و گروه‌های مختلف در آن

سرفصل درس:

کلیات:

علل پیدایش انقلاب اسلامی ایران (نظریاتی چند در علت پیدایی انقلاب اسلامی ایران)

بررسی وضعیت اقتصادی ایران در دوران پهلوی:

الگوی اقتصادی تک محصولی، وابسته و نفتی ایران

خط مشی اقتصادی آمریکا برای ایران

ایران و رشد صنایع مونتاژ،

عدم تعادل در تراز بازرگانی خارجی (بدون نفت)

مراحل گوناگون اصلاحات ارضی امریکایی از سال ۴۲ تا سال ۵۰

برنامه‌های پنج ساله سوم تا ششم و تحلیل آن

نقش شاه و وابستگان به دربار در اقتصاد کشور

حاشیه‌نشینی، فقر، تورم، بیکاری، فاصله طبقاتی و دیگر بحران‌های اقتصادی رژیم

بررسی وضعیت سیاسی ایران:

سیاست داخلی:

تحول در ترکیب نخبگان سیاسی در دهه چهل و پنجاه

ساخت سیاسی و فرآیند تشدید و تکمیل دیکتاتوری فردی شاه

از احزاب دولتی (ایران نوین و مردم) تا حزب واحد رستاخیز

وابستگی ساخت و نهادهای سیاسی به قدرت‌های خارجی

بحران‌های سیاسی (بحران مشروعیت، بحران مشارکت، بحران نفوذ و بحران توزیع)

ساواک و ارگان‌های سرکوب

جریان‌های اسلامی، ملی و مارکسیستی

امام خمینی و روحانیون مبارز

مبارزه سیاسی - فرهنگی و مبارزه چریکی و مسلحانه

رژیم و فراماسونری

نیروهای مسلح و ارتش، ساخت و لایه‌بندی آن

سیاست خارجی:

جایگاه ایران در سیاست منطقه‌ای امریکا

روابط امریکا، انگلیس، شوروی و بلوک شرق با ایران

ایران و اسرائیل

شاه ژاندارم منطقه

ایران و جنگ ویتنام

ایران و تحریم نفتی اعراب علیه حامیان اسرائیل

بررسی وضعیت اجتماعی ایران:

طبقات و قشر بندی اجتماعی

نیروهای جدید اجتماعی و طبقه متوسط

تحرك اجتماعی

روشنفکران

روحانیون، تجار و پیشه‌وران

حوزه و دانشگاه

نهادهای اجتماعی (خانواده و...)

بررسی وضعیت فرهنگی:

سیاست فرهنگی رژیم

غرب گرایی و اسلام ستیزی

ناسیونالیسم و نهادهای فرهنگی (رادیو، تلویزیون، مطبوعات، باشگاه‌ها و کاخ جوانان، مدرسه، دانشگاه و...)

فرهنگ مردم و فرهنگ رژیم

گسترش ابتدال فرهنگی

سانسور و آزادی فرهنگ و اندیشه

فرهنگ وابستگی و فرهنگ استقلال

بررسی نقش نیروهای سیاسی اجتماعی در پیروزی انقلاب اسلامی:

افراد و گروه‌های مذهبی (مؤتلفه، مجاهدین خلق، حزب ملل، روحانیت، روشنفکران دینی)

افراد و گروه‌های غیرمذهبی (چریک‌های فدایی، حزب توده، روشنفکران و دانشگاهیان غیرمذهبی و ...)

جمهوری اسلامی

شکل‌گیری نظام سیاسی

دوره استقرار و تثبیت

انقلاب و نظریه ولایت فقیه

تأثیر انقلاب اسلامی در سطح جهان و نظام بین‌الملل

منابع:

۱. تئوری جمع‌بندی مبارزات سی ساله اخیر در ایران (جزنی)

۲. تاریخ سیاسی معاصر ایران (مدنی)

۳. تاریخ معاصر ایران (آوری)

۴. توسعه در ایران ۲۰ - ۵۷ (فرمانفرمایان)

۵. ظهور و سقوط پهلوی (فردوست)

۶. عصر پهلوی به روایت اسناد (زهیری)

۷. فراز و فرود دودمان پهلوی (آموزگار)
۸. فرهنگ ستیزی در دوره رضا شاه (دلفانی)
۹. مرجعیت در عرصه اجتماع و سیاست (منظور الاجداد)
۱۰. انقلاب اسلامی از چشم‌انداز نظری (دفرونزو)
۱۱. انقلاب اسلامی از دیدگاه شهید مطهری (به کوشش تاجدینی)
۱۲. انقلاب اسلامی، زمینه‌ها و پیامدها (منوچهر محمدی)
۱۳. انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن (عمید زنجانی)
۱۴. ایدئولوژی انقلاب ایران (اخوان منفرد)
۱۵. پیرامون انقلاب اسلامی (شهید مطهری)
۱۶. نهضت امام خمینی (حمید روحانی)

تاریخ اسلام در مصر و شام

تعداد واحد : ۱

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : بررسی ورود اسلام به مصر و شام و شناخت دولت‌های اسلامی آن‌ها و حوادث مهم این دوران

سرفصل درس:

کلیات:

واژه‌شناسی مصر و شام

محدوده، موقعیت جغرافیای، اهمیت و ویژگی‌های آن

اقوام و طوایف ساکن در مصر و شام

پیشینه تاریخی مصر و شام

ورود اسلام (فتوح) زمینه‌ها، علل و عوامل، چگونگی

سلسله‌ها و قدرت‌های اسلامی در مصر و شام

حمدانیان، طولونیان، سلاجقه، اخشیدیان، فاطمیان، زنگیان، ایوبیان، ممالیک، بنو مرداس و ...

(خاستگاه، برآمدن، قلمرو، تاریخچه، ساختار، مناسبات سیاسی و نظامی، اقدامات، چالش‌ها، سقوط)

جنگ‌های صلیبی (زمینه، عوامل، عملکرد، پیامدها)

مصر و شام در عصر عثمانی

تشکیلات اداری و قضایی مصر و شام

فرهنگ و تمدن مصر و شام و مقایسه آن با قبل از اسلام (ادبیات، زبان، خط، هنر، صنایع، معماری و علوم)

ادیان، فرق و مذاهب و تعامل آنان با یکدیگر

وضعیت اقتصادی و اجتماعی مصر و شام

تحلیلی بر خدمات مصر و شام به اسلام و تشیع

منابع:

۱. افتتاح الدعوه (قاضی نعمان)

۲. الازهر و ما حوله من الآثار (زکی)

۳. الافاده و الاعتبار (عبداللطیف بغدادی)

۴. البیان و الاعراب عما بارض مصر من الاعراب (مقریزی)

۵. الحروب الصلیبیه (زکار)

۶. الحروب الصلیبیه (سی سمیل)

۷. الحسبه فی مصر الاسلامیه (شهاوه)

۸. الحضاره المصریه (ویلسون)

۹. الحیاه العقلیه فی عصر الحروب الصلیبیه بمصر و الشام (بدوی)

۱۰. العبر (ابن خلدون)

۱۱. المورخون فی مصر ... (زیاده)

١٢. خطط (مقریزی)

١٣. العمارة الاسلامیة فی مصر (سامح)

١٤. القاهرة تاریخها، فنونها و آثارها (پاشا)

١٥. القبائل العربیة فی مصر فی القرون الثلاثة الاولى من الهجرة (خورشد)

١٦. المجتمع اليهودی فی مصر الاسلامیة فی العصور الوسطی (کوهن)

١٧. النجوم الزاهره (ابن تغردی بردی)

١٨. النظم الاداریة بمصر فی القرن التاسع الهجری (حنفی)

١٩. النفحة الزکیة فی تاریخ مصر و اخبار الدولة الاسلامیة (زکی)

٢٠. الولاية و القضاء (کندی)

٢١. اهل الذمة فی مصر العصور الوسطی (عبده قاسم)

٢٢. تاریخ الازهر (بیرم)

٢٣. تاریخ الحضارة المصریة (زیاده)

٢٤. تاریخ البحریة الاسلامیة فی مصر و الشام (سالم عبدالعزیز)

٢٥. تاریخ الفاطمیین فی مصر (زاهدی)

٢٦. تاریخ جنگهای صلیبی (رانیمان)

٢٧. تاریخ عثمانی (استنفورد)

٢٨. تاریخ مصر الاجتماعی و الاقتصادی (صادق سعد)

٢٩. تجارة مصر ... (قومى)
٣٠. تحفة الناشرين (شرقاوى)
٣١. جهاد المسلمين فى الحروب الصليبية (عاشور)
٣٢. حالة مصر الاقتصادية فى عهد الفاطميين (براوى)
٣٣. حسن المحاضره (سيوطى)
٣٤. دراسات فى تاريخ مصر الاجتماعى (عبدہ قاسم)
٣٥. فتوح البلدان (بلاذرى)
٣٦. فتوح الشام (واقدى)
٣٧. قبائل العرب فى مصر (لطفى)
٣٨. قيام الدولة الايوبية فى مصر (بيومى)
٣٩. مصر الاسلامية من الفتح العربى حتى زوال الاخشيديين (طه بدر)
٤٠. مصر فى عصر الايوبيين (عربى)

تاریخ اسلام در مغرب و اندلس

تعداد واحد : ۱

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : بررسی ورود اسلام به مغرب و اندلس، دولت‌های اسلامی و حوادث مهم این دوران

سرفصل درس:

الف) مغرب

کلیات

واژه‌شناسی (غرب، مغرب، مغرب اسلامی، آفریقا، آفریقه، بربر و ...)

جغرافیا و جمعیت‌شناسی (اقوام و قبایل، پراکندگی، زیست‌گاه‌ها و ...)

مغرب پیش از دوره اسلامی (کارتاژها، رومی‌ها، واندال‌ها)

نفوذ، قلمرو، تشکیلات، روابط، سقوط

مروری بر وضعیت مذهبی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مغرب

مغرب در دوره اسلامی

دوره فتوح (علل و عوامل، سیر و مراحل، ویژگی‌ها، نتایج)

دوره والیان

تعریف، کارگزاران اموی و عباسی، دوره مهلبیان، اقدامات

شورش‌ها و قیام‌ها مانند قیام میسره، حمید زناتی (زمینه‌ها، ویژگی‌ها، نتایج و پیامدها)

خوارج در شمال آفریقا (زمینه‌های نفوذ، فرقه‌ها، قیام‌ها و اقدامات)

دوره دولت‌های مستقل (برآمدن، مذهب، ساختار، قلمرو، اقدامات، چالش‌ها، روابط و مناسبات، انشعابات، قیام‌ها، انحطاط و سقوط)

رستمیان، ادرسیان، اغلیان، مدراریان، حسنیان، بنوصالح

فاطمیان، زیریان، حمادیان، هلالیان

مرابطان، موحدان، حفصیان، عبدالوادیان، مرینیان، بنووطاس و ...

مغرب و اندلس در عصر عثمانی

تشکیلات اداری و قضایی مغرب

فرهنگ و تمدن مغرب

ادبیات، مذاهب و فرق اسلامی، هنر، صنایع، شهرسازی، معماری

قصور و رباط‌ها (کارکرد و سیر تحول)

تحلیلی بر تأثیر فرهنگی مغرب بر جهان اسلام

وضعیت اقتصادی و اجتماعی

ب) اندلس

کلیات

واژه‌شناسی (اندلس، اسپانیا و ...)

جغرافیا و جمعیت‌شناسی (اقوام و ساکنان)

اندلس پیش از دروه اسلامی (رومی‌ها، گوت‌ها، بیزانس)

نفوذ، قلمرو، اقدامات، مناسبات و روابط، سقوط

مروری بر وضعیت مذهبی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی اندلس

اندلس در دوره اسلامی

دوره فتوحات (علل و عوامل، سیر و مراحل، ویژگی‌ها، نتایج)

دوره والیان

دوره امویان اندلس (برآمدن، قلمرو، ساختار، روابط و مناسبات، چالش‌ها، اقدامات، استبداد عامری و زمینه‌های سقوط)

دروه نخست ملوک الطوائفی

مرباطون (برآمدن، قلمرو، ساختار، روابط و مناسبات، چالش‌ها، اقدامات، سقوط)

دوره دوم ملوک الطوائفی

موحدون (برآمدن، قلمرو، ساختار، روابط و مناسبات، چالش‌ها، اقدامات، سقوط)

نصریه (برآمدن، قلمرو، ساختار، روابط و مناسبات، چالش‌ها، پذیرش حاکمیت مسیحی، سقوط حاکمیت مسلمانان)

عصر سیطره مسیحیت بر مسلمانان

سخت‌گیری مسیحیت، شورش مسلمانان، پذیرش اجباری مسیحیت، اخراج مسلمانان

تشکیلات اداری و قضایی مغرب

فرهنگ و تمدن مغرب

ادبیات، علوم، مذاهب فقهی، هنر، صنایع، شهرسازی، معماری

تحليلی بر تأثير فرهنگى اندلس بر جهان اسلام

وضعیت اقتصادی و اجتماعی

منابع:

۱. آثار المغرب و الاندلس (طاهر مظفر)
۲. اخبار بنی عبید (صنهاجی)
۳. اسپانیای اسلامی (وات)
۴. الاحاطه فی اخبار غرناطه (لسان الدین)
۵. الاستقصاء فی اخبار دول مغرب الاقصى (سلاوی)
۶. الاسلام فی المغرب و اندلس (ترجمه محمود عبدالعزيز)
۷. الاسلام فی اندلس (ترجمه شکیب ارسلان)
۸. الاندلس فی التاريخ (شاکر مصطفی)
۹. الانیس المطرب (ابن ابی ذرع فاسی)
۱۰. البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب (ابن عذاری)
۱۱. التشیع فی الاندلس (مکی - عزالدین عمر)
۱۲. التشیع فی بلاد المغرب الاسلامی محمد برکات)
۱۳. الجدل بین المسلمین و اهل الكتاب بالاندلس (خالد السیوطی)
۱۴. الحضارة الاسلامیة فی المغرب (السائح)

١٥. الحياة الاجتماعية فى الاندلس (الدغلى)
١٦. الخلافة الفاطمية بالمغرب (الدرراوى)
١٧. الخوارج فى المغرب الاسلامى (محمود اسماعيل)
١٨. الرباطات و الزوايا فى تاريخ المغرب (گروهى)
١٩. العبر (ابن خلدون)
٢٠. الفرق بين الاباضية و الخوارج (عطفيش)
٢١. القضاء فى المغرب و الاندلس (احمدى)
٢٢. المساجد و القصور فى الاندلس (خالد الخالدى)
٢٣. المعجب فى تلخيص اخبار المغرب (عبدالواحد مراکشى)
٢٤. المورخون الاباضيون فى افريقيا الشماليه (ليفيتسكى)
٢٥. المونس فى اخبار افريقيه و تونس (ابن ابى دينار)
٢٦. بغية الملتمس فى رجال اهل الاندلس (ابن عميره)
٢٧. تاريخ الاندلس الاقتصادى (كمال سيد مصطفى)
٢٨. تاريخ المغرب و حضارته (حسين مونس)
٢٩. تاريخ بنى رستم (ابن الصغير)
٣٠. تاريخ دولت اسلامى در اندلس (ترجمه آيتى)
٣١. تاريخ فتح اندلس (ابن قوطيه ترجمه منشى)

۳۲. تاریخ گسترش اسلام و تاریخ جهان (خیراندیش)

۳۳. تاریخ مسلمانان در سیسیل (نلینو)

۳۴. دراسات فی تاریخ و حضارۃ المغرب الاسلامیه (ذنون طه)

۳۵. دول الخوارج و العلویین فی بلاد المغرب و الاندلس (امین توفیق)

۳۶. دولت امویان در اندلس (ترجمه سپهری)

۳۷. دولة الادراسۃ فی المغرب و الاندلس (سعدون)

۳۸. سپیده دم اندلس (مونس ترجمه شیخی)

۳۹. فتوح مصر و المغرب (ابن عبد الحکم)

۴۰. فجر الاندلس (حسین مونس)

۴۱. قبائل الصحراء المغربیه (حمداتی)

۴۲. معماری در اندلس (مارابانه ماروکاند)

۴۳. مقدمه‌ای بر تاریخ مغرب اسلامی (ناصری)

۴۴. نفع الطیب فی غصن اندلس الرطیب (مقّری مغربی)

۴۵. هفت قرن فراز و نشیب تمدن اسلامی در اسپانیا (ترجمه موفقیان)

تاریخ اسلام در هند و آسیای میانه

تعداد واحد: ۱

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: بررسی ورود و گسترش اسلام و تشیع، شناخت دولت‌های اسلامی و شیعی و حوادث مهم

سرفصل درس:

الف) هند

کلیات:

واژه‌شناسی هند

جغرافیای هند

تاریخ باستان هند (دوره ماقبل آریایی: ماله‌ای و دراویدی)؛ (دوره آریایی: عصر ودایی، عصر بودایی، عصر برهمنی، عصر راجپوت‌ها)

مهم‌ترین ویژگی‌ها و تفکر تاریخی هندو

ورود اسلام به هند (فتوح):

علل و عوامل فتوح هند

محورهای جغرافیایی فتوح (دشت، کوهستان، دره)

شیوه‌های نفوذ اسلام در هند (جنگ، تجارت، تبلیغ)

سلسله‌ها و قدرت‌های اسلامی در هند

دوره امرا و سلاطین (عصر ممالیک) هند

هند در عصر مغول و تیموریان

هند در عصر استعمار (زمینه‌های ورود، عملکرد و جنگ استعمارگران و پیروزی انگلیس)

عملکرد انگلیس: (سلطه اقتصادی و تغییر بنیان‌های اقتصادی و شیوه‌های اداری، تضعیف مسلمانان، ساخت و ترمیم ادبیات باستانی هند و ..)

قیام‌های مردمی و استقلال‌خواهانه بر ضد انگلیس (نقش هندوها، سیک‌ها، مسلمانان و ...)

هند و جنگ جهانی

تجزیه و رقابت‌های فرقه‌ای

روابط و مناسبات خارجی هند

فرهنگ و تمدن هند در دوره اسلامی و مقایسه با قبل

تشکیلات اداری و قضایی ایران

ادیان، مذاهب اسلامی (به ویژه تشیع) و تصوّف در هند و تعامل آنان با یکدیگر

وضعیت اقتصادی، تجاری، اجتماعی و قضایی هند در عصر اسلامی

ب) آسیای میانه:

کلیات:

نامگذاری و اختلاف‌ها

محدوده، موقعیت جغرافیای، اهمیت و ویژگی‌های آن

اقوام و طوایف ساکن در آسیای میانه (ایرانی، تاجیک، ترک شامل: توکیوها، کوک، قرلقان، غزها)

فتوح اسلامی در آسیای میانه:

زمینه‌ها، علل و عوامل، چگونگی، مسیر و سیر فتوحات

مهم‌ترین ویژگی‌ها (مانند حکومت‌های متعدد محلی، کمک‌رسانی بومیان، نقش خاندان‌ها، دهقانان و مرزداران، حفظ اشرافیت ایرانی و پیدایی اصطلاح حاشیة الخلفاء، زبان و ادبیات فاتحان، ورود عنصر ترک به جهان اسلام

رباط‌ها (کارکرد و سیر تحول)

شورش‌ها و قیام‌ها (مانند نهضت‌های استقلال‌طلبانه (شعوبی‌گری)، قیام ابو مسلم، شورش‌های ضد عباسی)

دولت‌های اسلامی

سامانیان

قراخانیه (و تسریع در ورود عنصر ترک در مجموعه تحولات جهان اسلام)

غزنویان

سلجوقیان

قراختائیان

خوارزمشاهیان

مغول و عصر تیموری (خاستگاه، برآمدن، قلمرو، تاریخچه، ساختار، مناسبات سیاسی و نظامی، اقدامات، چالش‌ها، سقوط)

خانان و امارات

سلطه روس‌ها

استقلال جمهوری‌های آسیای میانه

فرهنگ و تمدن در آسیای میانه

تمدن‌های پیش از اسلام (مانند سغد و خوارزم)

ادبیات، زبان، خط، هنر، صنایع، معماری و علوم در آسیای میانه

ادیان، تنوع و تعامل آنان با یکدیگر در آسیای میانه (بودایی، مانوی، زردشتی، مسیحی)

مذاهب و گرایش‌های فکری و تأثیر آن‌ها بر جهان اسلام (مانند گرایش‌های حدیثی و تصوّف «کبرویه، نقشبندیه و قادریه»)

تأثیر ترکان بر فرهنگ ایرانی، خلافت و سیاست

تشکیلات اداری و قضایی

وضعیت اقتصادی و اجتماعی

تحلیلی بر خدمات آسیای میانه به اسلام و تشیع

منابع:

۱. تواریخ عمومی + تواریخ محلی + آب و کوه در اساطیر هند و ایرانی (قرشی)

۲. آثار البلاد و اخبار العباد (قزوینی)

۳. آخرین شاه (حسوری)

۴. آزادی هند (بازرگان)

۵. آسیای میانه و ماوراءالنهر (بلنیتسکی ترجمه ورجاند)

۶. آیین‌ها و مکتب‌های فلسفی هند (شایان)

۷. ادیان و مکتب‌های فلسفی هند (شایگان)

۸. امپراطوری صحراگردان (گروسهرنه ترجمه میکده)
۹. بخارا دستاورد قرون وسطی (فرای ترجمه محمودی)
۱۰. تاریخ اختناق هندوستان (ویل دورانت)
۱۱. تاریخ اکبر شاه (دهلوی)
۱۲. تاریخ بخارا (نرشخی)
۱۳. تاریخ بیهقی، تاریخ ترک تازان هند (عزیز احمد هندی)
۱۴. تاریخ ترک‌های آسیای میانه (بارتولد ترجمه حسینی)
۱۵. تاریخ دولت خوارزمشاهیان (قفس اوغلی ترجمه اصفهانیان)
۱۶. تاریخ روابط ایران و هند (ریاض الاسلام)
۱۷. تاریخ سلجوقیان (کوشش هوتسما)
۱۸. تاریخ سیستان (تصحیح ملک الشعراى بهار)
۱۹. تاریخ فرهنگ چین (ترجمه دولتشاهی)
۲۰. تاریخ گسترش اسلام و تاریخ جهان (خیراندیش)
۲۱. تاریخ نوین هند (مؤلف روسی)
۲۲. تاریخ و ملل اسلامی (بروکلمان)
۲۳. تاریخ هرات (سیفی هروی)
۲۴. تاریخ هند (دیولافوژ ترجمه فخر رازی)

۲۵. تاریخ هندوستان (مولوی)

۲۶. ترکستان در عهد مغولان، ترکستان نامه (بارتولد ترجمه کشاورز)

۲۷. تیمور و پیروان طریقت (حسین میرجعفری)

۲۸. خراسان و ماوراءالنهر (آسیای میانه) (آ. بلتیسکی ترجمه ورجاند)

۲۹. روابط خارجی پاکستان آسیا و استیلای باختر (کاوالام مادها)

۳۰. زندگی من (گاندی)

۳۱. سرزمین و مردم هند (حکمت)

۳۲. ستیز و سازش (ترجمه نادر موسوی)

۳۳. سلوک الملوک (روزبهان خنجی)

۳۴. سهم مسلمانان در آزادی هند (علی خامنه‌ای)

۳۵. سیر تمدن (لینتون ترجمه مرزبان)

۳۶. سیر گسترش اسلام در هند (سیرتوماس ترجمه دعوتی)

۳۷. طبقات سلاطین اسلام (لین پول)

۳۸. طبقات فیروزشاهی (ضیاء الدین برنی)

۳۹. عجایب هند (رامهریزی)

۴۰. عصر زرین فرهنگ (فرای ترجمه رجب‌نیا)

۴۱. فضایل بلخ (ابوزی بلخی)

۴۲. قوم‌های کهن در آسیای میانه (بهزادی)

۴۳. کتاب سندباد بحری (تصحیح سمرقندی)

۴۴. کشف هند (نهری)

۴۵. نگاهی به تاریخ جهان (نهری)

متون تخصصی (عربی)

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری - عملی

پیش نیاز : ندارد

هدف : ایجاد توان بهره گیری از متون تاریخی به زبان عربی

سرفصل درس:

قرائت متون تاریخی منتخب:

الف) متون عربی تا پایان قرن پنجم مانند:

المغازی (واقدی)

وقعة صفین (نصر بن مزاحم)

السیره النبویه (ابن هشام)

الطبقات الکبری (ابن سعد)

نسب قریش (زیری)

اخبار مکه (ازرقی)

المؤفقیات (زبیر بن بکار)

الامامة و السیاسه (ابن قتیبه)

انساب الاشراف (بلاذری)

اخبار الطوال (دینوری)

الغارات (ثقفی)

تاریخ یعقوبی (محمد بن واضح)

الاعلاق النفیسه (ابن رسته)

سفرنامه (ابن فضلان)

تاریخ الطبری (محمد بن جریر)

مروج الذهب (مسعودی)

صورة الارض (ابن حوقل)

سفرنامه (ابن ابودلف)

الارشاد (شیخ مفید)

الجمال (شیخ مفید)

احسن التقاسیم (مقدسی)

جمهرة النسب (ابن حزم)

ب) متون عربی از قرن ششم به بعد مانند:

اعلام الوری (طبرسی)

الاصابه (ابن حجر)،

الانساب (سمعاني)

البدایة و النهایة (ابن كثير)،

الحوادث الجامعه (ابن فوطی)

السیرة الحلییه (حلبی)،

الطرائف فی معرفة الطوائف (ابن طاووس)،

العبر فی خبر من عبر (ذهبی)،

الكامل فی التاريخ (ابن اثیر)

المنتظم (ابن جوزی)

تاریخ الاسلام (ذهبی)،

تذكرة الحفاظ (ذهبی)،

تذكرة الخواص (سبط ابن جوزی)

سبل الهدی و الرشاد (شامی)،

سفرنامه (ابن بطوطه)

سفرنامه (ابن جییر)

سیر اعلام النبلاء (ذهبی)،

شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)

عیون الاثر (ابن سید الناس)،

كشف الغمه (اربلى)

معادن الحكمة فى مكاتيب الأئمة (علم الهدى)،

وفيات الاعيان (ابن خلكان)

وضع کنونی جهان اسلام

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : بررسی حوادث مهم، نقاط قوت و ضعف مسلمانان در عصر حاضر با توجه به استعمار جدید

سرفصل درس:

شمال آفریقا (اوضاع جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و دینی، اقتصادی، اقوام و ملیت‌ها)

خاورمیانه (اوضاع جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و دینی، اقتصادی، اقوام و ملیت‌ها)

ترکیه و بالکان (اوضاع جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و دینی، اقتصادی، اقوام و ملیت‌ها)

آسیای میانه (اوضاع جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و دینی، اقتصادی، اقوام و ملیت‌ها)

جنوب شرق آسیا (اوضاع جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و دینی، اقتصادی، اقوام و ملیت‌ها)

اقلیت‌های مسلمان در جهان (اوضاع جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و دینی، اقتصادی، اقوام و ملیت‌ها)

منابع:

۱. جهان اسلام (مرتضی اسعدی)

۲. سرزمین اسلام (گلی زواره)

۳. کتاب‌های وزارت خارجه درباره کشورهای اسلامی

جنبش های فکری - دینی معاصر

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : شناخت جنبش های اسلامی و شیعی در صد سال اخیر و بررسی آثار آنها؛ بویژه انقلاب اسلامی ایران

سرفصل درس:

کلیات

مفاهیم (اصلاح، جنبش، نهضت، شورش و ...)

استعمار در سرزمین های اسلامی در قرن ۱۹ (اهداف و انگیزه ها)

تاریخچه اصلاح طلبی در جهان معاصر اهداف و انگیزه ها

انواع جنبش های اسلامی بر ضد استعمار

سنخ شناسی جنبش های اسلامی معاصر

شاخصه های جنبش های فکری - دینی

زمینه ها و عوامل ظهور جنبش های فکری - دینی

پایگاه اجتماعی جنبش های فکری - دینی

بررسی جنبش های معاصر

جنبش های خاورمیانه (سید جمال و شاگردانش، اخوان المسلمین و شعبه های آن، وهابیت و ...)

جنبش‌های شبه قاره (دهلوی، جماعت اسلامی پاکستان، جماعت علمای اسلام پاکستان، تحریک جعفری،
سرسید احمد خان و ...)

جنبش‌های شمال آفریقا (سنوسیة، مهدی سودانی، جنبش اسلامی معاصر سودان و ...)

اصلاح طلبی دینی معاصر

اسلام گرایی انقلابی

اسلام گرایی محافظه کار

.....

تأثیر انقلاب اسلامی بر جنبش‌های فکری - دینی

منابع:

۱. اندیشه‌های اصلاحی در نهضت‌های اسلامی (صاحبی)

۲. اندیشه‌های سیاسی در اسلام معاصر (عنایت)

۳. بیدارگران اقلیم قبله (الگار)

۴. تنبیه الامه (نایینی)

۵. جنبش‌های اسلامی در جهان عرب (دکمچیان)

۶. جنبش‌های اسلامی معاصر (موثقی)

۷. رویارویی‌های اندیشه (حائری)

۸. سیری در اندیشه‌های سیاسی عرب (عنایت)

۹. طبایع الاستبداد (کواکبی)

۱۰. نهضت بیدارگری در جهان اسلام (هانتی)

۱۱. نهضت‌های دینی - سیاسی معاصر (حلبی)

۱۲. نهضت‌های صد ساله اخیر (شهید مطهری)

جغرافیای تاریخی اسلام از گذشته تا کنون

با تأکید بر جغرافیای تشیع در جهان معاصر

تعداد واحد: ۱

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

هدف: شناخت سیر پیشرفت و گسترش جهان اسلام و تقسیمات سرزمین‌های اسلامی و پراکندگی جغرافیایی تشیع در جهان معاصر

سرفصل درس:

کلیات

مفاهیم (جغرافیا، جغرافیای تاریخی، اقلیم، طول و عرض جغرافیایی، جهات چهارگانه و ...)

زمینه‌ها و عوامل پیدایش جغرافیای تاریخی اسلامی

انواع جغرافیا: (تاریخی، نجومی، ریاضی، انسانی، سیاسی، اقتصادی)

نقش و اهمیت جغرافیا در تاریخ

جغرافیانگاری مسلمانان

تاریخچه جغرافیانگاری

مکاتب جغرافیانگاری

انواع جغرافیانگاری: (عمومی، محلی، فتوح، خراج، سفرنامه‌ها، معجم‌ها، فرهنگ‌نامه‌ها، نقشه‌نگاری‌ها و ...)

آشنایی با مناطق و ایالات مهم قلمرو اسلامی

حجاز

جبال

عراق

جزیره

شامات

خراسان

شیعه در جهان اسلام

کشورهایی که شیعه در آن در اکثریت است: ایران، عراق، لبنان، بحرین، یمن

کشورهایی که شیعه در آن در اقلیت اند: هند، افغانستان، پاکستان، عربستان، کویت، سوریه، ترکیه، مصر، عمان و مراکز شیعه نشین.

شیعه در جهان غیر اسلام (اروپا، آمریکا، آفریقا، آسیای دور و اقیانوسیه

منابع:

۱. آثار البلاد و اخبار العباد (محمد مراد)

۲. احسن التقاسیم (مقدسی)

۳. الاعلاق النفیسه (ابن رسته)

۴. البلدان (یعقوبی)

۵. المسالك (ابن خردادبه)
۶. المسالك و الممالك (اصطخری)
۷. تاریخچه جغرافیا در تمدن اسلامی، تقویم البلدان (ابوالفداء)
۸. جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی (لسترنج)
۹. جغرافیای حافظ ابرو، جغرافیای کشورهای اسلامی (قره‌چانلو)
۱۰. حدود العالم (ناشناخته)
۱۱. صورة الارض (ابن حوقل)
۱۲. فتوح البلدان (بلاذری)
۱۳. کتاب البلدان (ابن فقیه)
۱۴. مراصد الاطلاع (صفی‌الدین بغدادی)
۱۵. معجم البلدان (حموی)
۱۶. معجم معالم الجغرافیه (غیث بلادی)
۱۷. نزهة القلوب (مستوفی)
۱۸. نزهة المشتاق (شریف ادریسی)
۱۹. جغرافیای کشورهای اسلامی ج ۱ (قره‌چانلو)
۲۰. برای کلیات و مناطق غرب جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی (لسترنج)
۲۱. برای مناطق شرق، جامعه‌شناسی شیعیان ایران (زیر نظر تقی زاده داوری)

۲۲. شیعه در هند (اطهر رضوی)

۲۳. شیعه در مصر از عصر امام علی علیه السلام تا امام خمینی (ترجمه مختاری)

۲۴. شیعیان تانزانیا دیروز و امروز (عرب احمدی)

۲۵. جغرافیای تاریخی و انسانی شیعه در جهان اسلام (جعفریان)

کلیات تاریخ تمدن اسلامی

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : شناخت کیفیت و زمینه‌های شکل‌گیری تمدن‌ها و تمدن اسلامی، تأثیر متقابل اسلام و ایران در تمدن اسلامی، علل رکود تمدن اسلامی و راه تجدید حیات آن

سرفصل درس:

مفاهیم: تعریف لغوی و اصطلاحی تمدن، فرهنگ، نسبت میان فرهنگ و تمدن، تعامل و تقابل فرهنگی

عوامل پیدایش و شکوفایی تمدن: (جغرافیا، نژاد، دین، ثروت و...)

عوامل پیدایش و شکوفایی فرهنگ و تمدن اسلامی:

نقش تمدن‌های گذشته

نقش قرآن، سنت و آموزه‌های دینی

مظاهر تمدن اسلامی (علوم - فنون - تشکیلات)

عوامل انحطاط

عوامل انحطاط تمدن‌ها

عوامل انحطاط تمدن اسلامی (عوامل داخلی و عوامل خارجی)

تأثیر تمدن اسلامی بر تمدن غرب

راه‌های انتقال و تأثیر

علوم و فنون انتقال یافته

میزان تأثیر

احیای تمدن اسلامی

زمینه‌ها و عوامل

راه‌ها و روش‌ها

منابع:

۱. انقلاب تکاملی اسلام (جلال الدین فارسی)

۲. تاریخ بغداد (خطیب بغدادی)

۳. تاریخ پیشرفت‌های علمی و فرهنگی بشر (یونسکو)

۴. تاریخ تشکیلات دولت‌های اسلامی، تاریخ تمدن اسلام (جرجی زیدان)

۵. تاریخ تمدن (ویل دورانت)

۶. تاریخ دمشق (ابن عساکر)

۷. تمدن اسلام و عرب (گوستاولوبون)

۸. تمدن اسلامی در قرن چهارم هجری (آدام‌متر)

۹. حضاره العرب (رافعی)

۱۰. خدمات متقابل ایران و اسلام (شهید مطهری)

۱۱. درس‌های تاریخ (ویل دورانت)

۱۲. سنی ملوک الارض و الانبياء (حمزه اصفهانی)

۱۳. سیر تمدن (رالف لیتون)

۱۴. طبقات الاطباء و الحكماء (ابن جلجل ترجمه محمد کاظم امام)

۱۵. کارنامه اسلام (زرین کوب)

۱۶. مقدمه (ابن خلدون)

۱۷. وفيات الاعيان (ابن خلکان)

۱۸. اسلام و تمدن اسلامی (آندره میکل، ترجمه فروغی)

۱۹. ریشه‌های ضعف و عقب افتادگی مسلمین (سمیح عاطف الزین)

۲۰. علم و تمدن در اسلام (حسین نصر)

۲۱. پویایی فرهنگ و تمدن اسلامی (ولایتی)

۲۲. تاریخ تمدن اسلام (جرجی زیدان)

۲۳. تاریخ و فرهنگ (مجتبی مینوی)

۲۴. تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی (قربانی)

۲۵. تاریخ تمدن اسلامی (میان محمد شریف)

مستشرقان و تاریخ اسلام

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : بررسی پدیده استشراق و مکاتب آن و مهم ترین شبهات خاورشناسان در باره تاریخ اسلام

سرفصل درس:

کلیات

مفاهیم: شرق شناسی، مستشرق، استشراق، شرق، غرب و ...

انگیزه ها و اهداف مستشرقان (سیاسی، دینی - تبشیری، استعماری، علمی - فرهنگی)

محورهای فعالیت مستشرقان (ترجمه، تصحیح، تألیف)

سیر تاریخی مطالعات مستشرقان در حوزه تاریخ اسلام

موضوعات مورد مطالعه مستشرقان (در محورهای ترجمه، تصحیح، تألیف)

عصر جاهلی

سیره نبوی صلی الله علیه و آله

تاریخ تشیع

تاریخ خلافت (تا سقوط عثمانی)

تاریخ تمدن

تاریخ کشورهای اسلامی و ...

بررسی و نقد آثار مستشرقان (گلدزیهر، ولها وزن، لامنس، برناردلویس، آربری، مکدرموت، مارلونگ و...)

مراکز علمی و نشریات تاریخی مستشرقان

نتایج و تأثیرات مطالعات مستشرقان بر مطالعات تاریخی مسلمانان

نقد مبانی مطالعات تاریخی مستشرقان

منابع:

۱. اسلام از دریچه چشم مسیحیان، الاستشراق (دائرة المعارف بستانی)

۲. الاستشراق و المستشرقون (نجیب العقیقی)

۳. المستشرقون (عبدالرحمان بدوی)

۴. دائرة المعارف اسلام (چاپ اروپا مدخل تاریخ شرق اسلامی)

۵. فرهنگ کامل خاورشناسان، نقد آثار خاورشناسان، موسوعه المستشرقین، بدوی؛ قراءه جدید فی تاریخ الاستشراق (عبدالرحیم حسن)

۶. الاستشراق (ادوارد سعید)

۷. مطالعات اسلامی در غرب (الویری)

۸. الدراسات العربیه و الاسلامیه فی آلمانیآ فی القرن العشرين؛ المصادر التشریح، (النشمی)

همایش و کارورزی

تعداد واحد : ۱

نوع واحد : نظری

پیش نیاز : ندارد

هدف : کسب مهارت‌های لازم در انجام پژوهش‌های تاریخی و ارایه نتایج آن

سرفصل درس:

در این درس هر یک از دانشجویان با راهنمایی اساتید راهنما، اقدام به نگارش مقاله‌ای با رعایت اصول، ضوابط و قواعد نگارش با تکیه بر منابع اصلی و روش معتبر خواهند کرد. برخی از محورهای قابل توجه برای همایش و کارورزی به شرح زیر است:

۱. نظریات سیاسی و اجتماعی متفکران بزرگ اسلامی (ماوردی، باقلانی، غزالی، جوینی، بیرونی، فارابی، ابن سینا، خواجه نصیر و...)

۲. نقد متون درسی حوزه تاریخ

۳. معرفی و نقد کتب معاصران در حوزه تاریخ

۴. بررسی پدیده‌های مهم تاریخی

۵. بررسی و نقد مکاتب تاریخ‌نگاری

۶. معرفی منابع و متون کلاسیک

۷. معرفی و نقد شرق‌شناسان و آثار آنها در حوزه تاریخ

۸. معرفی نقش شیعه در تمدن اسلامی

۹. معرفی نقش هر یک از ائمه علیهم‌السلام در تمدن اسلامی

و صدها موضوع ریز و درشت دیگر

عربي معاصر

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری - عملی

پیش نیاز : متون تخصصی عربی

هدف : ایجاد توان بهره گیری از متون تاریخی عربی معاصر

سرفصل درس:

قراءت متون تاریخی منتخب:

اثر الفرس السیاسی فی العصر العباسی الاول (علی عبدالرحمان)،

اسواق العرب (سعید افغانی)،

الادب فی ظل التشیع (عبدالله نعمه)،

الاسلامیات (طه حسین)،

الامام السجاد جهاد وامجاد (حاج حسن حسین)،

الانتفاضات الشیعیه عبر التاريخ (هاشم معروف حسنی)،

الانصار و الرسول (ص) (ابراهیم بیضون)،

الدولة العربیه فی اسبانيا (ابراهیم بیضون)،

السنة قبل التدوین (محمد عجاج خطیب)،

- الشيعة في الميزان (مغنيه)،
المسلمون في اسبانيا (دوزى)،
المغول في التاريخ (صياد)،
المفصل في تاريخ العرب قبل الاسلام (جوادعلى)،
المفصل في تاريخ العرب قبل الاسلام (جوادعلى)،
الملائح النبوية في الادب العربي (زكى مبارك)،
اهل البيت (ع) في المكتبة العربية (سيد عبدالعزيز طباطبائي)،
تاريخ البحرية الاسلاميه في مصر و بلاد الشام (عبدالعزيز سالم)،
تاريخ الدولة الفاطميه (حسن ابراهيم حسن)،
تاريخ الشعوب الاسلاميه (بروكلمان)،
تاريخ يهود الخزر (سهيل زكار)،
دراسات التاريخ و بحوث في التاريخ و الاسلام (جعفر مرتضى عاملى)
دراسات في العصور العباسية المتأخره (عبدالعزيز الدوري)،
دراسات في انساب قبائل اليمن (احمدحسين شرف الدين)،
شخصيات قلقة في الاسلام (عبدالرحمان بدوى)،
قبيلة قريش و اثرها في الحياة العربية قبل الاسلام (خضير عباس الجميلى)،
محاضرات تاريخ الامم الاسلاميه (محمد خضرى بك)،

ملاحم التيارات فى القرن الاول الهجرى (ابراهيم بيضون)،

منشأ الفكر الفلسفى فى الاسلام (النشار).

روش تحقیق پیشرفته

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری - عملی

پیش نیاز : روش تحقیق عمومی

هدف : آشنایی با روش‌های مختلف پژوهش تاریخی و کیفیت بهره‌برداری از منابع

سرفصل درس:

مفاهیم:

تحقیق، روش تحقیق، روش تحقیق در تاریخ

انواع روش تحقیق (استدلالی، قیاسی، استقرایی)

ابزار و منابع تحقیق تاریخی:

نوشتاری (کتاب‌ها، سکه‌ها، کتیبه‌ها، اسناد تاریخی)

غیر نوشتاری (بناها، منابع صوتی (تصویری، منابع شفاهی)

نقد منابع (تبیین و شیوه‌ها)

الف. نوشتاری (نقد سند، نقد متن)

ب. غیر نوشتاری

ویژگی‌ها و مشکلات موضوعات در تحقیقات تاریخی

منابع:

روش تحقیق (خواججه نوری)

روش تحقیق مفهومی در متون اسلامی (ق. حسین نژاد)

مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم اجتماعی (بهرروز نبوی)

مقدمه‌ای بر شناخت اسناد تاریخی (جهانگیر قائم مقامی)

منابع ابن خلدون (ترجمه پروین گنابادی)

زبان انگلیسی (۱)

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری - عملی

پیش نیاز : ندارد

هدف : آموزش پایه‌ای مهارت‌های چهارگانه با تکیه بر متن خوانی، نگارش و آشنایی با مهارت ترجمه

سرفصل درس:

آموزش پایه‌ای مهارت‌های چهارگانه زبان انگلیسی

(با تکیه بر متن خوانی، نگارش و آشنایی با مهارت ترجمه بر اساس مدل سوم برنامه جامع زبان انگلیسی مرکز تخصصی تاریخ حوزه علمیه قم به شرح زیر):

زمان‌ها

(حال ساده، حال استمراری، حال کامل، گذشته ساده، حال استمراری، حال کامل، آینده ساده، To be going to ، آینده استمراری، معرفی ساختار جملات اسنادی)

جملات دو فعلی و چند فعلی و نحوه به کارگیری افعال در انواع مختلف این جملات

ساختار جملات مجهول و نحوه تبدیل ساختار هر یک از زمان‌های معلوم به مجهول

ضمائر (فاعلی، مفعولی، ملکی و انعکاسی و صفات ملکی)

قیود (حلت و مقدار)

قواعد فونتیکی و تلفظ کلمات

به کارگیری کلیه موارد فوق با عنایت به:

تمرین‌هایی با استفاده از جملات و متون تاریخی در قالب تمرین و تکالیف مستمر در اشکالی مانند Writing از فارسی به انگلیسی

تمرین‌های ناظر بر استفاده از متون تاریخی ساده و برگزاری مستمر امتحانات سریع (Quiz) چهارگزینه‌ای

آشنایی مقدماتی با متون تخصصی تاریخ در راستای انطباق مباحث آموزش داده شده با متون تخصصی به منظور تثبیت مباحث تدریس شده

در ذهن دانش‌پژوهان و تفهیم این مسأله که مباحث پیش‌گفته انتزاعی نبوده و به هنگام استفاده از متون کارآمد و مفید هستند.

زبان انگلیسی (۲)

تعداد واحد : ۲

نوع واحد : نظری - عملی

پیش نیاز : زبان انگلیسی ۱

هدف : آموزش پایه‌ای مهارت‌های چهارگانه با تکیه بر متن خوانی، نگارش و آشنایی با مهارت

سرفصل درس:

پیگیری آموزش پایه‌ای مهارت‌های چهارگانه زبان انگلیسی

(با تکیه بر متن خوانی، نگارش و آشنایی با مهارت ترجمه بر اساس مدل سوم برنامه جامع زبان انگلیسی مرکز تخصصی تاریخ حوزه علمیه قم به شرح زیر):

حرف تعریف (definite) و نکره (indefinite articles) و کاربرد آن

صفات برابری، برتر و برترین و معرفی کاربرد و نحوه ساخت آن‌ها

انواع نقل قول مستقیم و غیر مستقیم و معرفی کاربرد و نحوه تبدیل نقل قول مستقیم به غیر مستقیم و بالعکس

کلمات پرسشی (مفاهیم، کاربرد، نحوه به کارگیری)

موصولات (مفاهیم، کاربرد، نحوه به کارگیری)

انواع ساختارهای شرطی

اسم مصدر (Gerund) و کاربرد آن

قیود (قید حالت، تناوب و تکرار، افعال قیدناپذیر، قید تأکید و ...)

جملات سببی (معلوم و مجهول) و کاربردهای آن

شکل گذشته افعال کمکی

ترتیب صفات در زبان انگلیسی

سؤالات پرسشی ضمیمه

افعال چند کلمه‌ای جدایی‌پذیر و جدایی‌ناپذیر

حروف اضافه (مفاهیم، قواعد و کاربرد)

کلمات ربط (مفاهیم، کاربردها)

مصدر معلوم و مجهول

کاربردهای:

I wish

would rather, had better, prefer

so, neither, either, too

neither...nor, either...or, not only ...but also, both

too, enough, so, such, such a/ an

به کارگیری کلیه موارد فوق با عنایت به:

تمرین‌هایی با استفاده از جملات و متون تاریخی در قالب تمرین و تکالیف مستمر در اشکالی مانند Writing از

فارسی به انگلیسی

تمرین‌های ناظر بر استفاده از متون تاریخی ساده و برگزاری مستمر امتحانات سریع (Quiz) چهارگزینه‌ای

آشنایی مقدماتی با متون تخصصی تاریخ در راستای انطباق مباحث آموزش داده شده با متون تخصصی به منظور
تثبیت مباحث تدریس شده در ذهن دانش‌پژوهان و تفهیم این مسأله که مباحث پیش‌گفته انتزاعی نبوده و به هنگام
استفاده از متون کارآمد و مفید هستند.